HUMANIST

MAANDELIJKSE UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND, DECEMBER/JANUARI 1982/1983

FASCISME HELAAS GEEN VOLTOOID VERLEDEN TIJD

IS DE MENS VAN NATURE SLECHT OF IS HET DE SCHULD VAN DE KULTUUR?

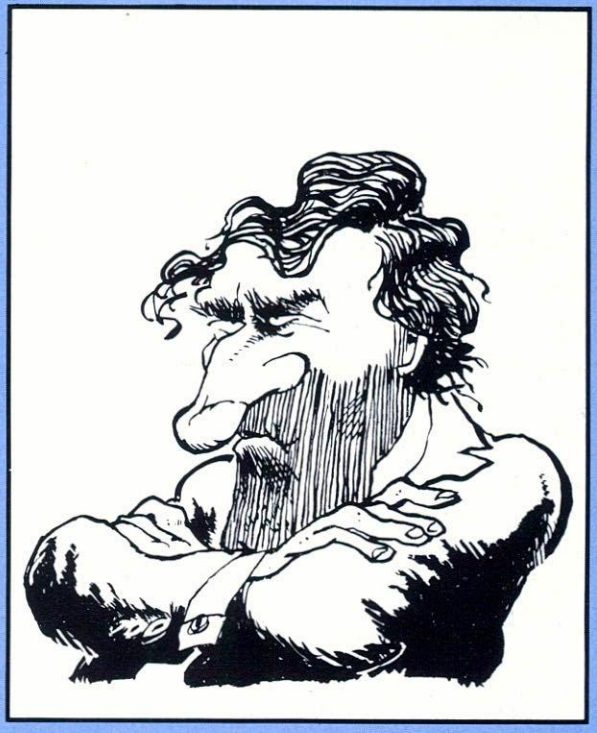

LUBBERS KONDIGT IJSTIJD AF

NICO DE JONG EEN GODDELOZE IN EEN ROOMS DORP

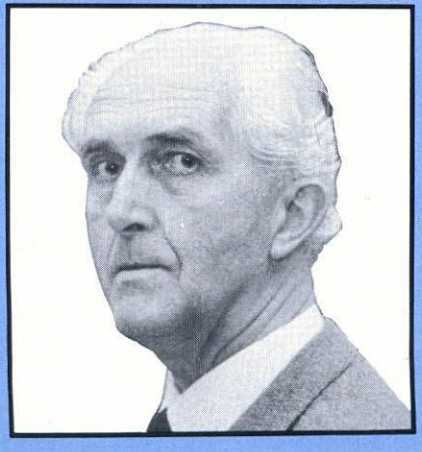

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond en verschijnt maandelijks. 37e jaargang nr. 19/20, 38e jaargang nr. 1/2.

Redaktie & vormgeving:
Hes van Huizen

Aan dit nummer werkten mee:
Bert Boelaars
Paul Custers
Marianne Hoogma
Albert Nieuwland
Jac van den Oort
Cor de Ronde
Rina Spigt
Rob Tielman
Chiel Verduyn
Jacqueline Wijchers
Johan S. Wijne

De redaktie van de ,,Humanist'' wordt terzijde gestaan door een redaktiekommissie waarin zitting hebben:
Johan S. Wijne
Mettha de Nachtegaal
Jan de Leede
Wim Jungman
Rina Spigt

Redaktie-adres:
Oudkerkhof 11, Utrecht
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030-318145

Dit blad is gedrukt op kringlooppapier bij Brouwer Offset, Utrecht

Het volgende nummer verschijnt op 21 januari 1983. Kopij moet uiterlijk binnen zijn op 5 januari 1983

Abonnementen/lidmaatschap:

Een abonnement op de ,,Humanist'' kost *f* 25,– per jaar.
De kontributie voor het lidmaatschap van het HV stelt u zelf vast. De minimumkontributie is *f* 65,– per jaar, inklusief een abonnement op de ,,Humanist''. Mede-leden hoeven geen kontributie te betalen. Als richtlijn voor de vaststelling van de bijdrage houden veel leden een half procent van hun inkomen aan. Voor leden met een bruto-inkomen beneden de *f* 17.000,– per jaar bedraagt de minimumkontributie *f* 45,– per jaar. Voor jongeren voor wie recht op kinderbijslag en/of kinderaftrek bestaat (of zou kunnen bestaan), bedraagt de kontributie *f* 30,– per jaar. Gezinsleden en huisgenoten kunnen zelfstandig lid worden voor *f* 15,– per jaar. Men ontvangt dan geen ,,Humanist''.

Geef u op als lid van het Humanistisch Verbond. Bel 030 - 31 81 45 of schrijf naar:
Postbus 114, 3500 AC Utrecht.
Wacht met betalen tot u een aksept-girokaart ontvangt.

MEDEDELING

Het Humanistisch Verbond houdt dit jaar geen nieuwjaarsreceptie.

HUMANIST VAN TWEEWEKELIJKS NAAR MAANDELIJKS

Voor u ligt het laatste nummer van de ,,Humanist'' in het jaar 1982. Een speciaal nummer met interviews, aktualiteiten en beschouwingen om de laatste dagen van het jaar – die traditioneel stijf staan van bezinning – aangenaam door te komen.
Toch is dat niet de enige opzet van deze speciale uitgave. Er is meer aan de hand. Dit is niet alleen het laatste nummer van het jaar, maar ook het eerste nummer van de ,,Humanist'' nieuwe stijl. De komende tijd zult u het blad niet meer elke twee weken maar maandelijks in de bus krijgen. Waarom deze verandering?
De frequentie en omvang van de ,,Humanist'' is sinds jaar en dag ongewijzigd gebleven. Hoewel het Humanistisch Verbond de laatste jaren sterk is gegroeid in zijn aktiviteiten, bleef de ,,Humanist'' een blaadje van acht pagina's dun. Onder andere door deze groei van het HV werd de druk op de ,,Humanist'' in toenemende mate groter: meer nieuws uit de organisatie, meer nieuws uit de bredere humanistische beweging en meer aanleiding om aandacht te besteden aan knellende zaken in onze samenleving. Door de geringe omvang van de ,,Humanist'' was de redaktie maar zeer beperkt in staat in te spelen op deze ontwikkelingen. Slechts incidenteel kon door middel van een speciaal nummer een aspekt nader worden belicht.
Ook blijkt de tweewekelijkse uitgave voor veel lezers niet te voldoen aan hun eisen en verwachtingen. Voor een deel spitst de kritiek zich toe op het punt dat men het blad saai en moeilijk vindt. Men kan ook wel stellen dat de ,,Humanist'' een erg mager produkt is van een organisatie die wil opkomen voor miljoenen buitenkerkelijken. Als zodanig is het ook nauwelijks representatief te noemen voor het Humanistisch Verbond.
De komende tijd zult u het maandblad de ,,Humanist'' in uw bus vinden. Niet zoveel pagina's tellend als dit nummer, maar wel aanzienlijk meer dan de acht die u gewend was. Hierdoor wordt het mogelijk een meer verantwoord en gevarieerd aanbod te geven van wat er speelt in de humanistische wereld. Hopelijk groeit de ,,Humanist'' hierdoor uit tot een aantrekkelijk en stimulerend magazine. Misschien wordt het zelfs mogelijk de ,,Humanist'' buiten humanistische kring te verspreiden (bijvoorbeeld in de vrije verkoop).
Voor een aantal lezers zal het feit dat de ,,Humanist'' nu nog maar één maal in plaats van twee maal per maand in de bus valt, een gemis zijn. Ook wij vinden dat jammer. Veel liever nog hadden wij u een volwassen tweewekelijks blad willen aanbieden – of zelfs een weekblad. Maar de kosten die dit met zich mee zouden brengen, zijn voor een organisatie als het HV onoverkomelijk hoog. De huidige penibele financiële situatie van het Verbond maakt deze wens vooralsnog tot een utopie. Weliswaar krijgt u nu het blad minder vaak, maar daar staat tegenover dat u hopelijk met meer plezier en interesse zult lezen.
Een nadeel is misschien dat de ,,Humanist'' minder snel zal kunnen inspringen op aktuele zaken. Maar ook bij een tweewekelijks verschijnen was dit maar zeer beperkt mogelijk. Daar komt bij dat de redaktie van de ,,Humanist'' ook nooit zozeer de pretentie heeft om bovenop de aktualiteit van de dag te zitten.
Immers, het blad is door zijn aard meer beschouwend gericht. Kijken wij om ons heen wat er zoal verschijnt aan uitgaven van ideële organisaties, dan valt op dat de meeste eveneens kiezen voor een maandelijkse frequentie van het blad (Enkele voorbeelden: Inzicht-VOO, Van mens tot mens-Humanitas, Milieudefensie, Vredesopbouw).
De ,,Humanist'' als maandblad. Het lijkt de redaktie, de redaktiekommissie, de taakgroep Publiciteit en het Dagelijks Bestuur van het HV een goede gedachte om de komende maanden uit te proberen.
Maar uiteindelijk is uw mening als lezer natuurlijk doorslaggevend. Daarom is de uitgave van de komende nummers van de ,,Humanist'' nog slechts een proef. In het maartnummer zal een enquêteformulier worden opgenomen waarmee u kort en duidelijk kunt aangeven of u van mening bent dat deze verandering ook een verbetering is. Maar ook nu al zijn wij zeer benieuwd wat u vindt van deze nieuwe opzet. Stuur uw reaktie naar Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

De ,,Humanist'' als maandblad. Het is ongetwijfeld nog even wennen. Ondertussen wensen wij u zorgeloze feestdagen en voor het komende jaar: financiële offers brengen is tot daar aan toe, maar lever niet in op uw humanistische principes.

Hes van Huizen

Superhumanisme

Kunst die wakker wil schudden

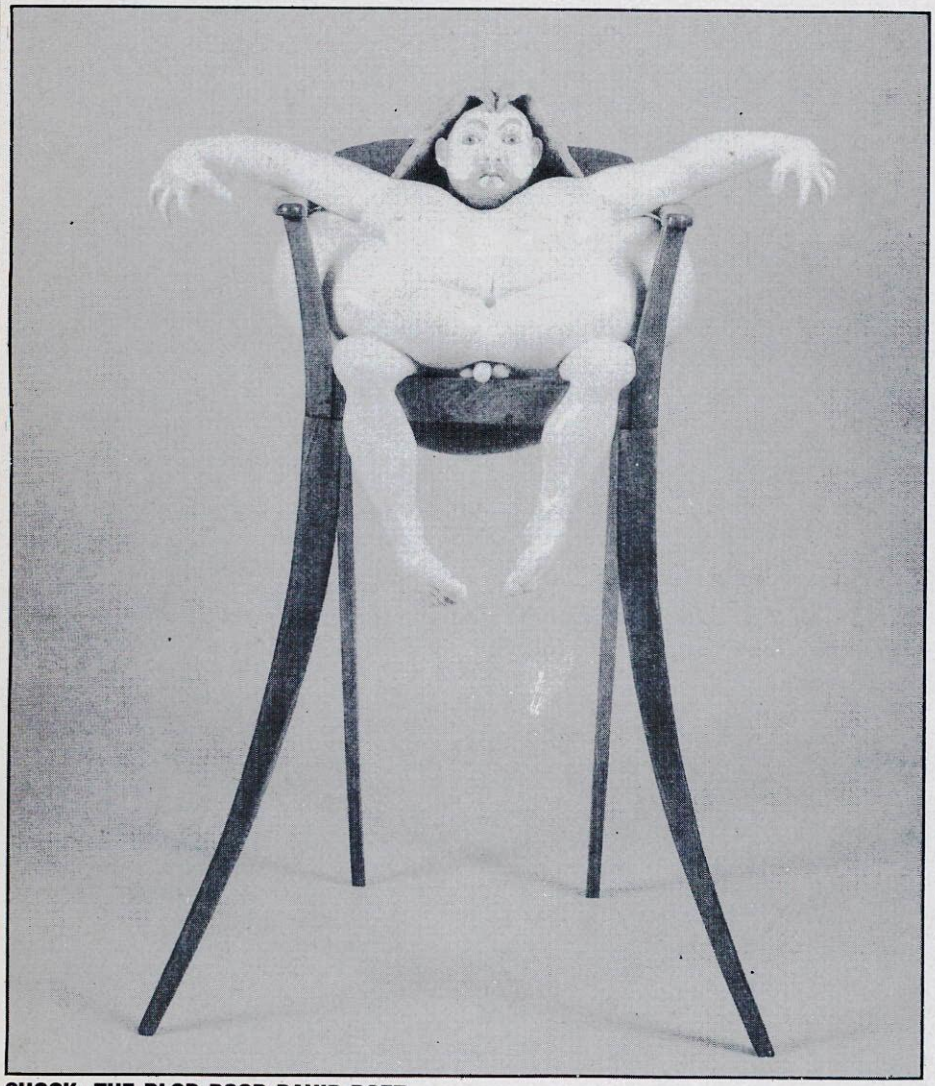

SHOCK: THE BLOB DOOR DAVID ROFT

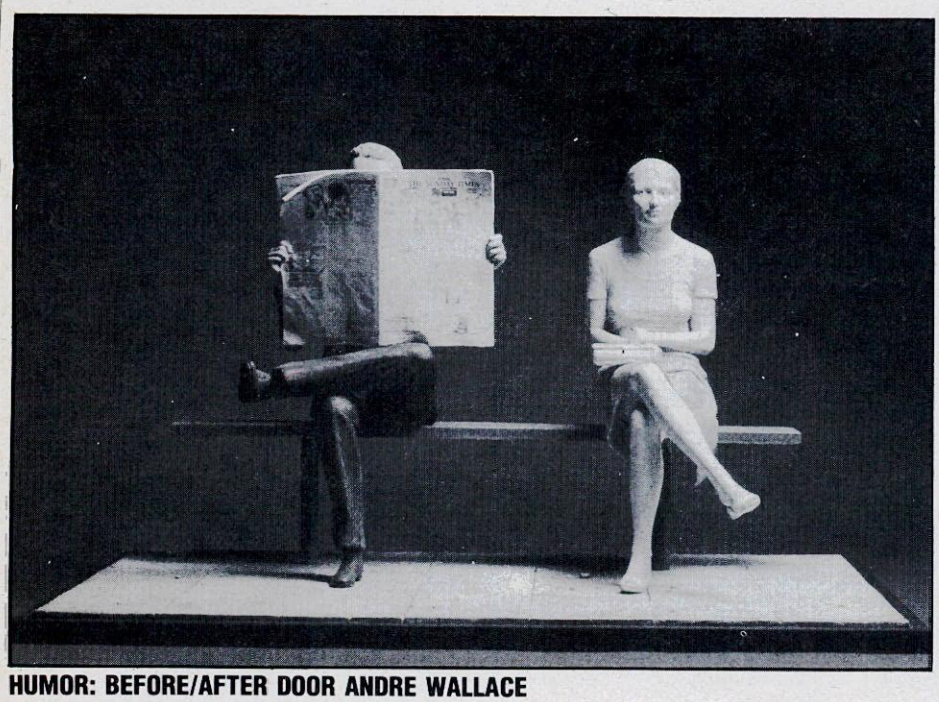

HUMOR: BEFORE/AFTER DOOR ANDRE WALLACE

Het is alweer bijna twee jaar geleden dat ik een nogal lovende recensie schreef over een kunstboek, gewijd aan de Engelse kunstrichting die zich ,,Super-Humanism'' noemt. Inmiddels schijnt het boek een best-seller te zijn geworden en onlangs kreeg ik het vervolg onder ogen: ,,Super-Humanism 2'', een even fraai en boeiend boekwerk als het eerste. (Het eerste heb ik indertijd aan een kennis uitgeleend, die het waarschijnlijk om die reden en tot mijn grote spijt gewoonweg vertikt terug te geven).

Kenmerkend voor de groep (merendeels jonge) kunstenaars is dat ze de kunst naar het publiek toe willen brengen. Aanvankelijk deden ze dit zeer letterlijk: in 1963 gingen ze de boer op met Londense dubbeldekkers ingericht als tentoonstellingsruimte. Later was dat niet meer haalbaar of niet meer nodig. Sinds 1980 hebben ze namelijk de beschikking over een indrukwekkend landgoed in de buurt van Dover (zo dicht mogelijk bij het kontinent: ze willen zich internationaal blijven oriënteren), waar ze permanent exposeren en nu op figuurlijke wijze kunst naar het publiek willen brengen. Ze richten zich louter op wat het brede publiek aanspreekt en slagen daar blijkbaar ook in. Bewuste elementen van hun kunst zijn shock, erotiek en humor. Hiermee willen ze een direkte menselijke respons oproepen: mensen moeten wakker worden geschud, geboeid en geamuseerd. Ze willen vooroordelen aan de kaak stellen, remmingen en taboes doorbreken en hopen dat mede daardoor mensen hun lot weer in eigen handen nemen en in staat zijn deze barre tijden te overleven.

Afgezien van deze nogal ,,super''-menselijke taakstelling gaat het hun verder om héél gewone – en zelfs ,,al-te'' menselijke zaken. Superhumanism 2 is een fascinerend boek met 191 kleuren- en 100 zwart-wit reprodukties.

Albert Nieuwland

SUPER-HUMANISM 2, a Survey of a Current Art Movement. Uitgeverij: Nicholas Treadwell Publications, 36 Chiltren Street, London W1M1PH, England (voor ƒ 49,50 te koop o.a. bij de Academische Boekhandel, Spui 10 Amsterdam, tel. 020 - 267212)

HUMANISME

wat is dat eigenijk

Humanisten, zegt men, zijn menslievende mensen die gevoelens en emoties paren aan verstand en redelijkheid. Daarmee wordt misschien iets duidelijk van wat humanisme is. Niet in de eerste plaats een theorie, een beschouwingswijze of iets van dien aard, maar een wijze van menszijn; een manier van in het leven staan. Humanist ben je door de wijze waarop je denkt, door wat je doet en door wat je laat.

Hoe verschillend humanisten onderling ook mogen schijnen, zij hebben enkele diep verankerde opvattingen gemeen. De belangrijkste is wel dat de mens centraal staat, niet op een voetstuk als een afgod, maar zoals hij is met zijn fouten, zijn twijfels, zijn zwakheden, maar ook met zijn ongekende mogelijkheden. Het centraal stellen van de mens houdt voor de humanist tevens in dat er buiten mensen geen machten zijn die rechtstreeks en bewust van doen hebben met zijn leven of met dat van zijn medemensen. Hij is er van overtuigd dat ieder mens er in wezen niet anders voorstaat dan hij: met vele mogelijkheden, zowel ten goede als ten kwade, maar ook overal en altijd met tekortkomingen.

Dat ieder mens er in principe hetzelfde voorstaat, geeft de humanist een gevoel van lotsverbondenheid; een overtuigd zijn van innige verbondenheid met de medemens, deels omdat die medemens niet anders in het leven staat dan hij, maar deels ook om geheel andere redenen. Hij is er namelijk van doordrongen dat hij op zijn medemens is aangewezen. Alleen zal een mens het niet redden, materieel, sociaal, noch geestelijk. Hij moet – en wil ook van harte – samenleven met zijn medemensen en met hun gezamenlijk komen tot opvattingen van wat waardevol, wat beter en wat slechter is voor mensen persoonlijk en voor de onderlinge omgang met elkaar. Met andere woorden: waarden onderkennen, normen stellen.

Een humanist is zich er van bewust dat het de mensen zijn die waarden scheppen en normen stellen. Deze zijn niet voor de eeuwigheid en voor overal gegeven en daarom is kritische bezinning er op altijd weer geboden: gelden waarden en normen van toen en ginds in volle omvang ook hier en nu?

Behalve de centrale plaats van de mens, de onderlinge lotsverbondenheid en hun gezamenlijke waarden- en normenpatroon is er de vraag naar de zingeving. Wat is de zin van het bestaan? Op deze vraag zal een humanist niet gauw antwoorden. Zo goed als hij geen weet heeft van een al bestierende kracht buiten de mensen, zo weet hij niets van één algemeen geldende zin. Hij beleeft en ervaart wat voor hem zinvol en waardevol is in zijn leven en in het samenzijn met anderen. Kortom, naar humanistische opvattingen is niet bij voorbaat de zin het van het leven gegeven – of het zou de instandhouding van het menselijke geslacht moeten zijn; een soort overlevingsdrift. Integendeel, het is de eigen kreatieve mogelijkheid van mensen zin en waarden in hun leven te scheppen.

Samenvattend kan humanisme in kort bestek omschreven worden als een levensovertuiging die diepgaande invloed heeft op hoe mensen (humanisten) in het leven staan: een zijnswijze van mensen. Gezamenlijke opvattingen komen tot uiting in een humanistische levensbeschouwing: een zienswijze op mensen in hun samenleving.

Chiel Verduijn

GEMEENSCHAPSNIEUWS

Amersfoort: Kerstinstuif van de **Humanistische Basisgroep** in de NVSH-sociëteit aan de Curaçaulaan 49 te Amersfoort op zondag 26 december van 15.00 tot 18.00 uur. Inlichtingen bij Frank de Mink, tel. 033-620960.

Bussum: Op dinsdag 11 januari om 20.00 uur spreekt Albert Nieuwland, docent sociologie aan het HOI, over **„Wat is eigenlijk demokratie?"**. Deze bijeenkomst is de eerste in een serie van drie over demokratie en nihilisme, en vindt plaats in de Openbare Leeszaal, Gen. de la Reylaan 12 te Bussum.

Dordrecht: Op 9 januari om 10.30 uur vindt er in „De Schakel" Singel 341 te Dordrecht een feestelijke **Nieuwjaarsbijeenkomst** plaats met o.a. een optreden van het echtpaar Miep en Rijk Kroese in hun suksesvolle kreatie als Thomasvaer en Pieternel.

Drachten: Traditiegetrouw vindt hier de **gewestelijke Nieuwjaarsbijeenkomst** plaats in gebouw De Lawei met toespraken, gezamenlijke lunch en kabaret. Zaterdag 8 januari van 10.30 – 15.30 uur. Toegang gratis voor alle leden en belangstellenden van geheel Friesland.

Den Haag/Wassenaar: Op 16 januari om 10.45 uur spreekt de schrijfster **Yvonne Keuls** over haar laatste boek **„Het verrotte leven van Floortje Bloem"** in het Humanistisch Centrum, Laan Copes van Cattenburch 72 in Den Haag.

Lochem: In „De Garve", Burg. Leenstraat te Lochem houdt Chiel Verduijn uit Amsterdam een inleiding over **„Humanisme en Geweld"**. De bijeenkomst vindt plaats op dinsdag 18 januari om 20.00 uur, belangstellenden welkom.

Ooststellingwerf: Op donderdag 13 januari om 20.00 uur spreekt de heer Tempelman, rektor van de Rijksscholengemeenschap in Oosterwolde, over het onderwerp **„Heeft de jeugd nog toekomst?"** in café De Zon in Oosterwolde.

Rotterdam/Schiedam: In het Humanistisch Centrum aan de Provenierssingel 48 te Rotterdam vindt 16 januari om 10.30 uur de maandelijkse zondagmorgenbijeenkomst plaats. Aad Kieboom, humanistisch geestelijk raadsman in het Huis van Bewaring in Rotterdam, komt iets vertellen over **„Doemdenken bij jongeren"**.

Zutphen: Op 16 januari om 10.30 uur spreekt Rob Tielman, landelijk voorzitter van het Humanistisch Verbond, over **„Humanisme en aktualiteit"** in het Praathuis van de Polbeek in Zutphen.

Zwolle: Op woensdagavond 19 januari is de eerste bijeenkomst van een **Basiskursus kommunikatie** voor vrijwilligers, die aktief zijn of willen zijn in de gemeenschappen in Noord-Overijssel en Zuid-Drenthe. De duur van de kursus is tien achtereenvolgende woensdagavonden, er zijn geen kosten aan verbonden. Inlichtingen en opgave bij de begeleidsters Marcelle Prummel, tel. 05228-651 en Nicolette Hasper, Postbus 114, 3500 AC Utrecht tel. 030-318145.

Jac van den Oort

Nog maar 22% van de bevolking is geregeld kerkbezoeker

Ruim 44 procent van de Nederlandse bevolking rekent zich niet tot enig kerkgenootschap. Dat blijkt uit recente cijfers van het onderzoeksburo ,,Inter/View''. In de zomermaanden werden in een representatieve steekproef aan 11.250 mensen vragen gesteld omtrent hun kerkelijk gedrag. De belangrijkste gegevens zijn deze maand gepubliceerd in het tijdschrift Rekenschap.
Slechts 22 procent van de Nederlanders boven 16 jaar gaat nog wekelijks of vaker naar de kerk, zo blijkt uit het onderzoek. Ouderen, gereformeerden en leden van grote gezinnen zijn het trouwst. De hervormden zijn het minst kerkvast: 50 procent gaat minder dan één keer per maand. Zoals gezegd beschouwt 44 procent zich geheel buitenkerkelijk. Maar daarnaast kan nog een flinke groep van 20 tot 30 procent gerekend worden tot de randkerkelijken, omdat zij weinig gaan.
De regionale spreiding van de buitenkerkelijken geeft een voor Nederland zeer gevarieerd beeld te zien. Op bijgaand kaartje kan men zien hoe de percentages buitenkerkelijken uiteenlopen: tussen 68 procent in Amsterdam en 16 procent in Midden-Limburg.
Hoewel de cijfers geen beeld geven van het godsgeloof in Nederland, zijn de gegevens van groot belang voor de verdeelsleutels die gehanteerd worden om geld en subsidies over verzuilde instellingen te vergeven. Het kerklidmaatschap, zoals genoteerd bij de burgerlijke stand, wordt nu nog vaak als uitgangspunt gehanteerd. De gegevens uit dit onderzoek tonen op overtuigende wijze aan dat het werkelijke plaatje er geheel anders uitziet.

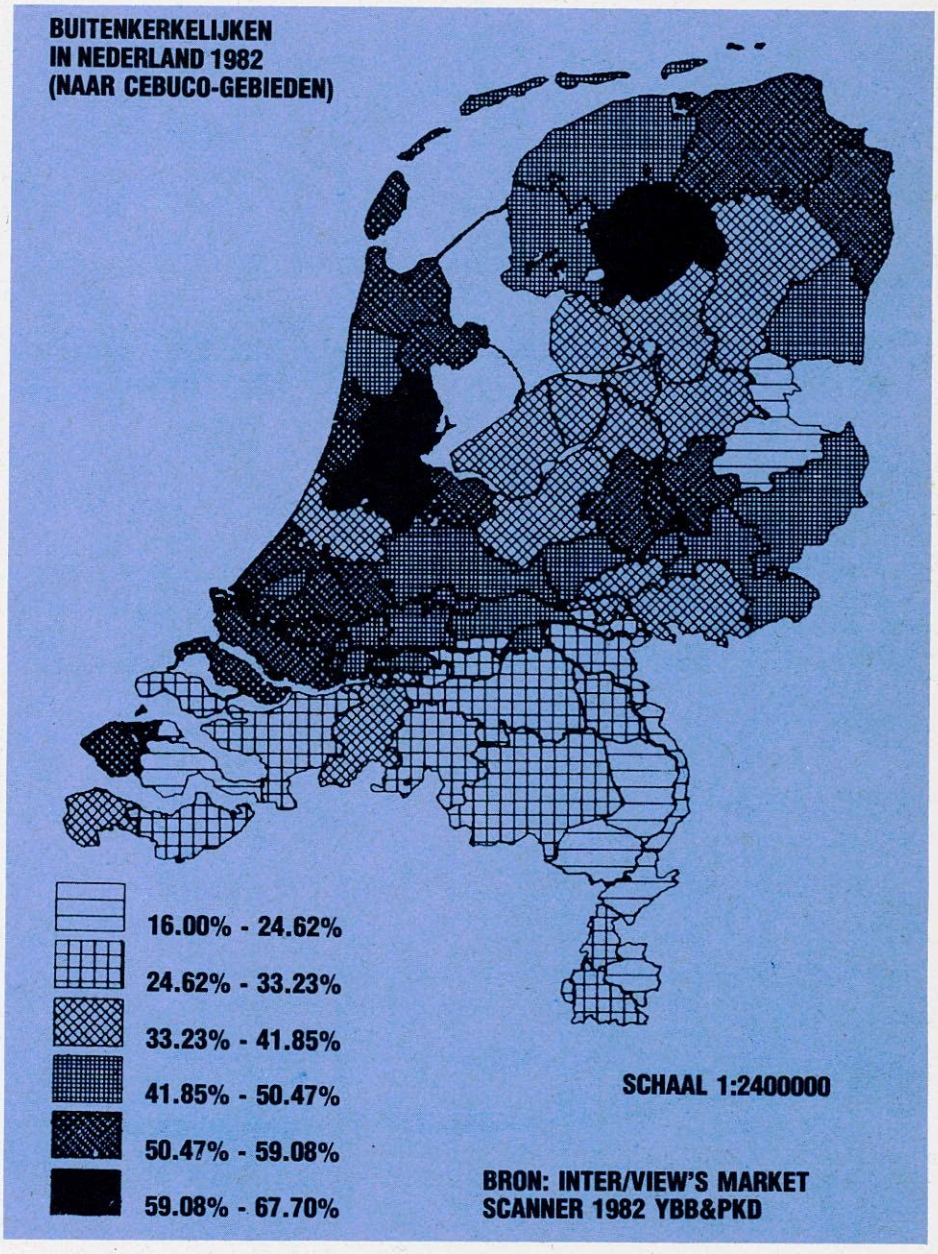

rekenschap
humanistisch tijdschrift voor wetenschap en kultuur

Rekenschap
driemaandelijks humanistisch tijdschrift

Lees in het zojuist verschenen decembernummer:

- Nieuwe feiten over buitenkerkelijkheid in Nederland (zie ook de samenvatting in deze ,,Humanist'')
- Twintig jaar Humanistisch Opleidings Instituut
- Zen en humanisme

Voorts: Moet de Centrumpartij verboden worden? / Het achtste wereldkongres van de IHEU, te Hannover / ,,Homoseksualiteit in Nederland'', besproken door Hilde Verwey-Jonker
Bestellen: Gireer ƒ 9,– (incl. porto) op girorekening 58.22.93 t.n.v. Stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding ,,december '82''
Of beter: Neem een abonnement en ontvang het decembernummer GRATIS!
Een abonnement is voordeliger: ook in 1983 blijft de prijs ƒ 32,50 voor alle nummers (terwijl de losse nummer-prijs wél omhoog gaat naar ƒ 9,50 per ex.). Abonnees ontvangen elk nummer automatisch thuis, direkt na verschijnen. Gemakkelijk en goedkoop.

VOORDEELBON, geldig tot 31 dec. '82

JA, ik geef mij op als abonnee! Ik ontvang als welkomstpremie gratis het zojuist verschenen decembernummer. Voor het jaarabonnement 1983 betaal ik ƒ 32,50, maar ik wacht daarmee tot mij een akseptgirokaart is toegezonden.

Naam: .....
Adres: .....
Postkode: .....
Plaats: .....

Deze bon op 'n briefkaart plakken en sturen aan: REKENSCHAP, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (postzegel mag; hoeft niet).

Onze man in Herten (Limburg)

Herten is een klein dorp aan de rand van Roermond. Een rooms dorp. Op één inwoner na. Het is gemeenteraadslid Nico de Jong, belangenbehartiger in het dorp voor hen die geestelijk worden onderdrukt. Een humanist in een rooms-katholiek dorp, een ,,goddeloze" dus. Maar ondanks die eenzame positie krijgt hij veel steun en waardering, met name in de beslotenheid van het stemhokje.
In deze ,,Humanist" een boeiend gesprek met deze weerbare en weerbarstige humanist die pal staat voor het recht op keuze voor mensen. Na tien jaar strijd om rechtvaardigheid lukte het hem om in de gemeenteraad een symbolische subsidie voor het Humanistisch Verbond af te dwingen. Paul Custers sprak met hem.

EEN GODDELOZE IN EEN ROOMS-KATHOLIEK DORP

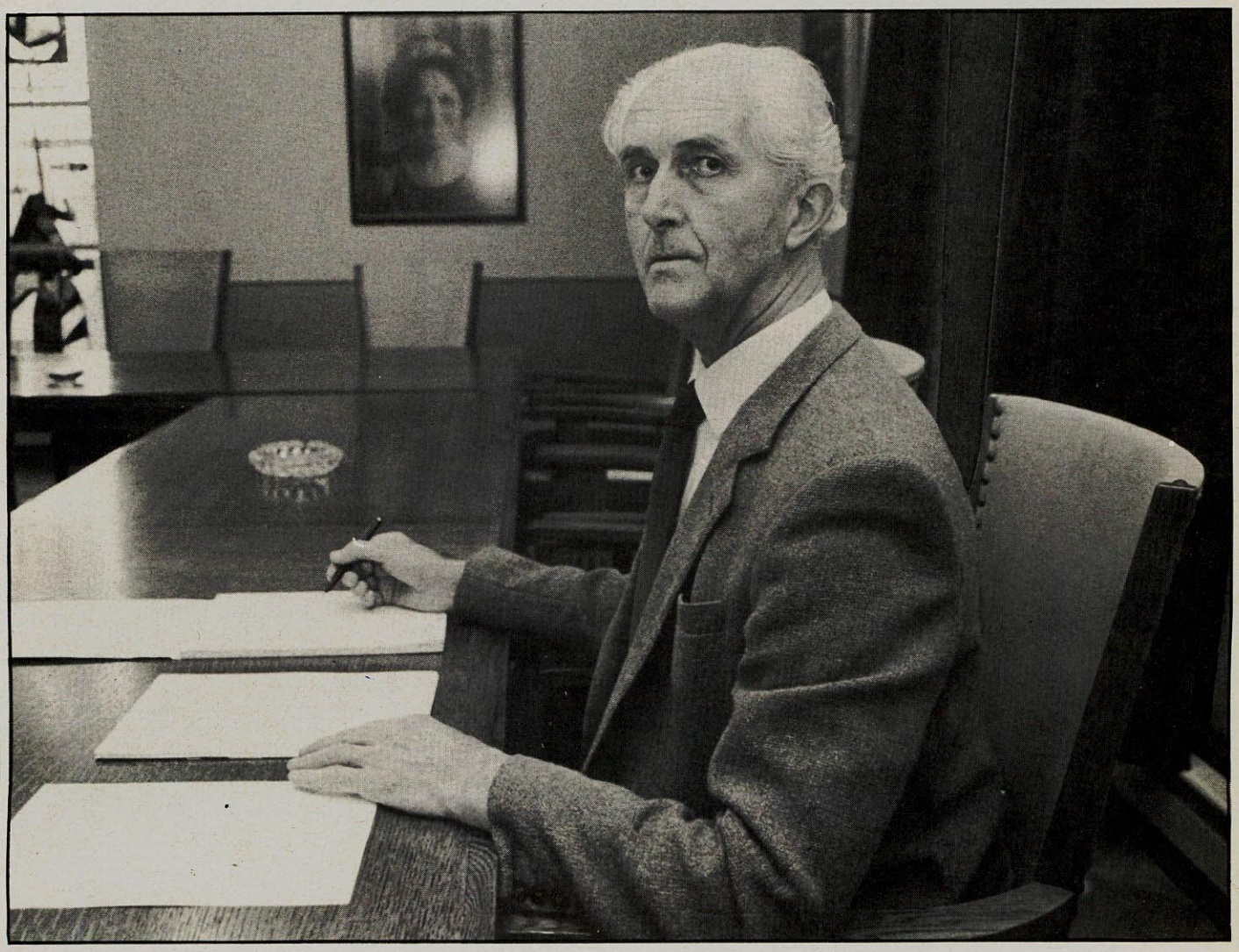

NICO DE JONG IN HET GEMEENTEHUIS VAN HERTEN

,,Die kwestie speelde eigenlijk al vanaf 1966 in ons dorp. Toen ik in dat jaar in mijn funktie van rijkspolitieman een raadsvergadering moest bijwonen omdat men ongeregeldheden verwachtte, werd door één van de twee wethouders gepleit voor subsidie voor het Humanistisch Verbond. De man was er doodeenvoudig van overtuigd dat niet alleen de rooms-katholieke kerk uit de ruif van de algemene middelen zou moeten meeëten maar dat uit oogpunt van rechtvaardige verdeling ook andere levensbeschouwelijke instellingen subsidie moesten krijgen. Helaas was zijn pleidooi aan onwillige dovemansoren gericht en kreeg alleen de r.k.-kerk geld. De wethouder werd het bos ingestuurd met de opmerking ,,Waarom zouden we het Humanistisch Verbond subsidie geven? Die mensen willen ons het geloof afnemen". Toen ik jaren later zelf raadslid werd ontdekte ik al snel dat die laatste opvatting nog steeds gold. Toch begon ik aan het karwei om de gemeenschapsgelden eerlijker te verdelen. Tien jaar lang (1971-1981-pl) had ik nodig om eindelijk ook voor het Humanistisch Verbond een subsidiebedrag van 100 gulden vrij te maken. Overigens deed ik dezelfde moeite voor andere levensbeschouwelijke genootschappen. Het ging niet om die 100 gulden en het ging eigenlijk ook niet om het Humanistisch Verbond. Het ging om een principe van rechtvaardigheid".

PAUL CUSTERS

Oud-opperwachtmeester Nico de Jong ten voeten uit. 63 jaar geleden geboren in Dreumel bij Tiel in de provincie Gelderland. Sinds 1940 politieman. In 1972 werd hij uit de dienst ontslagen, lang voordat hij de pensioengerechtigde leeftijd had bereikt.
Reden: Zijn onwrikbare opvatting over de rechtstaat en de naleving van de wetten door arme en rijke mensen, ,,kleine" en ,,grote" jongens. Het verbaliserend optreden tegen vooral de laatste groep personen in de regio Noord- en Midden-Limburg en zijn als ,,kommunistisch" en ,,goddeloos" bestempelde opvattingen. Meer dan tien jaar vechten met justitie ,,begeleidden" dat proces. Het laatst werkte De Jong in het kerkdorp Herten. Hij woont daar nu nog. Net aan de rand van Roermond, op De Jong na rooms en enkele duizenden inwoners tellend.
De enige humanist in Herten (eens per twee uur bereikbaar per openbaar vervoer) weet wat dat betekent. Nog steeds is ,,humanist" in Herten voor zeer velen synoniem voor ,,kommunist" en ,,goddeloos". En die laatste kwalifikatie is zeker niet alleen een nuchtere konstatering. ,,Ooh, bij De Jong moet u zijn, dat is toch die goddeloze hè?", lichtte de taxichauffeur ongevraagd toe in onberispelijk dialekt toen ik de limburger kortgeleden opzocht.

MISBRUIK VAN DE GODSDIENST

,,In 1970 ben ik lid geworden van het Humanistisch Verbond. Ik zag in het Verbond of beter nog in de humanistische beweging een middel en een mogelijkheid voor bevrijding van de menselijke geest, in het bijzonder van het roomse juk. Een bevrijding van het denken zodat de geest kan uitwaaien waarheen hij wil, niet geblokkeerd door doktrines waarvan ik de voosheid al jaren eerder had doorzien en aan den lijve ervaren. De zogenaamde christelijke geest die hier in ons dorp zo sterk heerst, werd en wordt door degenen die zich als vertegenwoordigers opwerpen, vervormd tot een inhumaan instrument. Er werd en wordt misbruik gemaakt van de godsdienst. Het is een middel voor de machthebbers om zich te verrijken en nog machtiger te worden. Dat alles overzag ik en daaruit volgde logischerwijze de gevolgtrekking dat ik mij moest en wilde verzetten. Het Humanistisch Verbond was voor mij een vereniging die zich op landelijk vlak inzette voor de vrijmaking van de mens en de menselijke geest. Het lag dus voor de hand om dat werk te steunen."
Bij gelegenheid van de volkstelling in 1971 liet De Jong z'n persoonskaart wijzigen met een dikke streep door de vermelding achter ,,godsdienst". Tot ontsteltenis van de meeste inwoners van Herten verklaarde De Jong daarmee definitief afscheid te nemen van het ,,roomse juk". Zijn positie in de kleine leefgemeenschap werd er niet makkelijker op. Vreemd genoeg wist hij bij gemeenteraadsverkiezingen ,,op zijn eigen kop" meer stemmen te behalen dan nodig voor twee zetels. Openlijk dus een afkeer van de goddeloze De Jong maar in de beslotenheid van het stemhokje erg veel instemming.

MEER SYMPATHIE DAN ER LEDEN ZIJN

,,Steeds meer mensen in ons dorp gingen me steunen maar kwamen daar niet openlijk voor uit. Het bleek gaandeweg dat ze dezelfde gedachten en gevoelens hebben als ik als het gaat om zaken als verdraagzaamheid, eerlijkheid en rechtvaardigheid. Het Humanistisch Verbond kent die situatie zelf ook. Het blijkt dat er in het land vele malen meer sympathie voor en instemming met humanistische gedachten en wensen bestaat dan dat er leden zijn. Veel mensen zien in het Verbond in de eerste plaats een belangenbehartiger van degenen die geestelijk onderdrukt worden op een of andere wijze. Die funktie heb ik ook in ons dorp.
Zowel het Verbond op landelijke schaal als ik als humanist op een heel klein vlak moeten daarin ook konsekwent en integer zijn. Het is een belangrijke funktie naast bezinning. Een funktie die hard nodig is. Het blijkt toch steeds weer onontkoombaar om tegenover de oude machtsfaktor een nieuwe krachtige machtsfaktor te stellen. In die zin zou het Verbond nog veel machtiger moeten worden en het is dan ook goed dat mensen in Utrecht zich daar druk om maken."

HUMANISME ALS ALTERNATIEF

Een tweede belangrijke reden voor De Jong om lid te worden van het Verbond is geweest: het besef dat de leegheid, het ontbreken van waarden, het nihilisme, een sterk alternatief behoeft in de hoedanigheid van het humanisme. De Jong hierover: ,,Natuurlijk is het heel goed dat mensen zichzelf als het ware bevrijden uit een dogma van bijvoorbeeld een kerk of een bepaalde samenleving. Maar naar mijn mening is dat op zich niet genoeg. Bevrijding zonder alternatief leidt tot niets. Je ziet ook overal ter wereld dat daar waar sprake is van bevrijding groepen of instellingen ook een alternatief bieden. Geen nieuwe macht in plaats van de oude zonder enig verschil, maar een alternatief dat uitgaat van de uit de bevrijding voortgekomen verworvenheden. In mijn visie is het humanisme een heel goed alternatief voor velen die zich hebben bevrijd van een dogmatisch kerkgenootschap of de geestelijke vrijheid onderdrukkende samenleving."

GEEN NORMEN EN WAARDEN OPDRINGEN

Met name in het katholieke zuiden van het land ziet De Jong voor het Humanistisch Verbond een belangrijke taak weggelegd. Hij is van mening dat het Verbond juist die ekstra stimulans en ondersteuning kan zijn voor veel mensen die zich los willen maken van de dogma's en vrijheidsbeperkende opvattingen van de katholieke kerk. Het HV zou mensen zeker wel kunnen helpen bij het bewustwordingsproces dat losmaking van de benauwende binding met de kerk mogelijk is. Volgens De Jong kan die taak ook in andere delen van het land misschien hard nodig zijn. ,,Eén fout moeten we daarbij zeker niet maken. Het Verbond moet niet proberen in de plaats van de kerken te treden. Ik bedoel daarmee te zeggen dat het er niet om gaat een verwerpelijk en achterhaald dogma te vervangen door een eveneens op dezelfde leest geschoeide ,,levensleidraad". Ik heb het gevoel dat sommigen in de humanistische kring dat wel eens verwarren. Ik zie dat verschijnsel overigens ook bij de linkse

Openlijk veel afkeer maar in het stemhokje veel instemming

Nico de Jong: Humanisme is een goed alternatief voor velen die zich hebben bevrijd van dogmatisme

jongens. Met evenveel inzet als waarmee de slechte politiek door hen wordt bestreden, wordt ook gewerkt aan een vervangende maar overigens op dezelfde basis gegrondveste politiek. Het is dus helemaal fout. Het gaat om echte bevrijding, om het bieden van een echte keuze. En dat moeten we vooral niet forceren door meteen onze normen en waarden op te dringen. Als we van mening zijn dat mensen zelf in eigen verantwoordelijkheid moeten kunnen kiezen dan moeten we dat niet gaan voorkauwen. Het werken van het Verbond als belangenbehartiger vereist bescheidenheid en terughoudendheid en vooral kritisch zelfonderzoek, maar ook vastberadenheid en eensgezindheid".

LEVENSHOUDING DOORSLAGGEVEND

Een humanist in een rooms-katholiek dorp. De Jong weet hoe dat voelt. Wat kan je eigenlijk nog doen in zo'n situatie? Volgens De Jong moet vooral niet geprobeerd worden via aktie en folders zo'n dorpsgemeenschap te beïnvloeden. Dat zou ongetwijfeld omslaan in aversie tegen de betreffende persoon en vooral tegen de humanistische beweging. Het is een situatie waarin met uiterste voorzichtigheid geprobeerd kan worden iets van ,,humanisme" naar buiten te brengen. ,,In het gegeven van Herten moet mijns inziens de humanist in kwestie persoonlijk van zijn aanwezigheid doen blijken. Je moet een levenspatroon hebben dat voorbeeldig is. In een klein dorp zijn alle relaties in de eerste plaats ,,persoonlijk". Als dat goed is, kun je voorzichtig aftasten tot hoever je opvatting over een aantal zaken kan afwijken van de gangbare mening. In mijn geval heb ik het gevoel dat mijn levenswijze – voor mijn part humanistische levenswijze – in feite de enige basis is voor de relatieve instemming in het dorp met mijn opvattingen. En uiteindelijk dus ook voor de subsidiëring van het Humanistisch Verbond door de gemeente Herten. Je maakt toch vaak genoeg mee dat het begrip voor een bepaalde levenshouding van een persoon doorslaggevender is bij bepaalde beslissingen dan de feitelijke overwegingen die aan die beslissing ten grondslag liggen.
En het is vooral fout om je humanistische identiteit te laten blijken door veelvuldig protest uit te spreken tegen verkeerde opvattingen binnen de kerken. De grootste fout die je kunt maken, is dat je je in negatieve en in ontkennende zin uitlaat over hun idool, over god. Ik vind dat je je in een situatie als in Herten – en die komt veelvuldig voor elders in het land – heel bewust moet zijn van de gevoeligheid in dat opzicht. Het sterke punt is nu juist dat je duidelijk bent inzake menselijke waarden als rechtvaardigheid, gelijkwaardigheid,

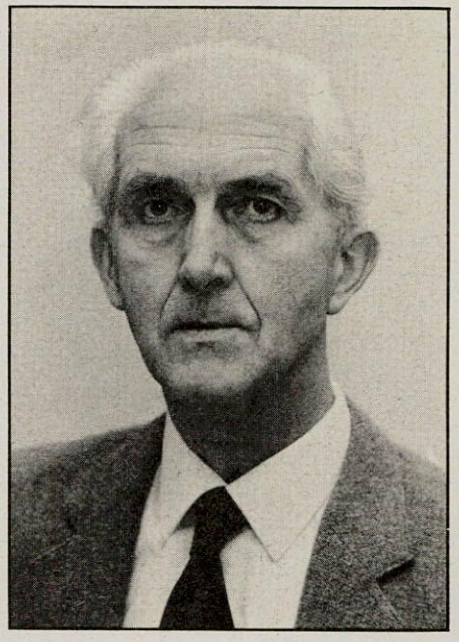

enzovoort. Dat zijn ook juist onderwerpen die ,,humanistisch" zijn bij uitstek. Mijn ervaring is dat rooms-katholieke mensen het veelal met je eens zijn over genoemde onderwerpen. Het blijkt dat voor hen vaak de betrokkenheid daarin van een god pas op de tweede plaats komt. En zo blijkt dat je toch instemming kunt krijgen voor je ideeën en opvattingen. Ik vind ook dat de al eerder genoemde stemmenwinst bij raadsverkiezingen daarop wijst."

MENSWAARDIGE SAMENLEVING BELANGRIJKER DAN DISKUSSIE OVER GOD

Gaat De Jong de toch ook heel belangrijke diskussie over het bestaan van een ,,geloof", een godsbesef dan uit de weg? Is hij bang dat die konfrontatie de overeenstemming over andere zaken negatief kan beïnvloeden of misschien zelfs afbreken? ,,Nee, zeker niet. Ik laat er absoluut geen twijfel over bestaan wat ik denk. Men weet dat ook eigenlijk wel en ik ben ook duidelijk ,,goddeloos". Maar zaken die een menswaardige samenleving aangaan vind ik vele malen belangrijker dan de diskussie over god. Vooral omdat die laatste diskussie emoties kan losmaken die de belangrijkere zaken negatief beïnvloeden. Je moet die diskussie wel voeren, maar los van andere punten die ik noemde."
Want juist op dat vlak blijkt dat christenen – of zeg maar in ons geval roomskatholieken – en humanisten heel erg dicht bij elkaar kunnen uitkomen. Als het christelijke geloof had waargemaakt waarvoor het pretendeert te zijn, dan had waarschijnlijk nooit een Humanistisch Verbond bestaan.". ■

Cor de Ronde een strategi

Vrede op aarde, in de mensen een welbehagen. Er is geen vrede op aarde, maar is die er ooit wel geweest? Er schijnt ook niet zoveel welbehagen in de mensen te zijn. Aan beide is wat te doen, maar dan moeten we wel van goeden wille zijn.
Vrede. Vredesbeweging. Humanistisch Vredesberaad.
Iedereen wil vrede, behalve dan wellicht diegenen (en dat zijn er toch nog heel wat over de hele wereld) die van de wapenhandel en wat daar omheen speelt, leven. Als je die niet meetelt, zou de rest een goed hart moeten toedragen aan een beweging die zegt de vrede als belangrijkste doel van zijn ontstaan te hebben gekozen.
Dat is niet zo. De vredesbeweging – en nu spreek ik maar verder over de vredesbeweging in Nederland – wordt door velen beschouwd als dromerig; naïef; goedbedoelend, maar niet reëel of onbetrouwbaar; communistenvrienden; anti-Amerikaans. Het Humanistisch Vredesberaad is een onderdeel van die Vredesbeweging. De omschrijvingen hierboven zijn dus ook op ons van toepassing. Ik heb geen zin daar nu verder op in te gaan. En verder oordeelt ieder dan maar zelf.
Na 21 november 1981 hebben we een tijd lang de illusie gehad (dus toch naïef?) dat de Nederlandse politici naar ons zouden luisteren. Op een aantal heeft die demonstratie indruk gemaakt, maar dat niet alleen. Velen hebben onze argumenten nader overwogen en zijn tot de konklusie gekomen dat veel wat de vredesbeweging naar voren brengt het overwegen waard is.
Dat is o.a. dat de NAVO-lijn niet alleenzaligmakend is. Wij hadden de indruk dat ook het tweede kabinet Van Agt dat vond en dat (met alle restrikties die men in een koalitiekabinet met drie partijen nu eenmaal moest maken) we begrip en gehoor vonden. Die hoop is met de totstandkoming van het kabinet-Lubbers de bodem ingeslagen. Weliswaar is er nog steeds geen principebesluit over het al of niet plaatsen van nieuwe kernwapens, maar het regeerakkoord zegt daarover: ,,Nederland zal voorbereidingen treffen om de mogelijkheid van feitelijke plaatsing open te houden."
We gaan dus gewoon door. Er komt een defensienota, waar iets in zal staan over plaatsing, er zijn in Genève onderhandelingen, waarop we moeten wachten, d.w.z. de nota zal ,,een oordeel geven over de mate waarin de Geneefse onderhandelingen alsdan uitzicht bieden op de in de onderhandelingen nagestreefde vermindering van Russische kernwapens." Over de wapenopbouw aan NAVO-zijde geen woord. De Orion en de F 16 krijgen een nukleaire taak, immers ,,de nukleaire taak van de Koninklijke luchtmacht wordt voorgezet. Hetzelfde geldt voor de

t HV moet zich uitspreken over n de kernbewapening terug te dringen

Iets meer dan een jaar geleden werd het Humanistisch Vredesberaad opgericht, naar aanleiding van de massale demonstratie tegen kernwapens in Amsterdam.
In het Humanistisch Verbond kon toen geen eenstemmigheid worden verkregen over of men zich al dan niet achter de leuzen van de demonstranten moest stellen.
Voorzitter van het Humanistisch Vredesberaad Cor de Ronde denkt dat nu de standpunten veel dichter bij elkaar zouden kunnen liggen en dat het HV (met behoud van ieders persoonlijke vrijheid) nu duidelijk moet laten blijken hoe een meerderheid in het verbond over kernbewapening denkt.

nukleaire taak van de Koninklijke marine." De vredesbeweging was daar tegen en blijft daar tegen. Dat willen we dus niet. We willen ook niet een verhoogde defensiebegroting en een grotere konventionele bewapening. We willen een doorbreking van het atoom-mechanisme.
Als ook deskundigen zeggen dat die kruisraketten militair niet noodzakelijk zijn, dan wordt het een zaak van politiek beleid. Je kunt immers volgens generaal Berkhof (in een gesprek waarin hij zegt voorstander te zijn van plaatsing van kruisraketten) voor elke wapenvernieuwing een militaire noodzaak aanvoeren. Dat zal wel, maar het is duidelijk dat die wapenvernieuwing geen voldoende draagvlak heeft in de Nederlandse bevolking. Het vervelende is dat de vredesbeweging dat blijkbaar steeds opnieuw zichtbaar moet maken. Dat zal dan ook gebeuren. Door een hechte samenwerking van alle vredesgroepen pogen we versnippering van krachten tegen te gaan. Besloten is in elk geval uitsluitend gebruik te maken van geweldloze aktiemiddelen. Enerzijds om principiële redenen, anderzijds ook omdat we ervan uitgaan dat we dan ook kunnen rekenen op een grotere steun en bijval van juist die delen van de bevolking die nog aarzelen of zij aktief mee kunnen doen aan de beweging tegen het plaatsen van nieuwe kernwapens.
Wij weten dat de overgrote meerderheid van de humanisten in Nederland zich ongelukkig voelt met de weg die stap voor stap leidt tot het opnieuw verhogen van het aantal kernwapens in Europa. Vandaar dat we hen vragen zich aan te sluiten bij plaatselijke werkgroepen. Dat kunnen plaatselijke platforms zijn van diverse samenstelling. Soms zijn dat uitsluitend vredesgroepen als IKV, Pax Christi, Vrouwen voor Vrede, Vrouwen tegen Kernwapens, Stop de Neutronenbom, 't Kan Anders, Kerk en Vrede en het Humanistisch Vredesberaad. Soms zitten daar ook politieke partijen bij.
Bij al uw aktiviteiten zouden we u willen vragen: bekijk of een aktie geschikt is om mensen en instellingen te overtuigen. Doe niet mee aan akties die de mensen zouden kunnen doen vervreemden van de vredesbeweging.
Wij humanisten hebben uitgesproken dat het gebruik en het bezit van kernwapens ethisch onaanvaardbaar is. Het kongres van 1981 nam een motie aan waarin werd gezegd dat plaatsing van middellange afstandsraketten als weer een stap op weg naar verdere verspreiding van kernwapens wordt beschouwd. Het Verbond heeft het tot nu toe aan de individuele humanist overgelaten als staatsburger een eigen keuze te maken langs welke weg we de kernbewapening moeten terugdringen. Het Verbond zelf spreekt zich niet uit over een op de politiek, op de maatschappij gerichte strategie.
Ik denk dat het Verbond er niet onderuit kan zich uit te spreken. Ik denk dat met behoud van ieders persoonlijke vrijheid toch naar voren moet komen hoe een – naar ik verwacht grote – meerderheid in het Verbond denkt over kernbewapening en hoe volgens die meerderheid het politiek antwoord daarop moet luiden. Dan zou best eens kunnen blijken dat sinds vorig jaar de standpunten van onze leden, die lid zijn van verschillende partijen, dichter bij elkaar liggen dan velen vermoeden. Een eerste aanzet zou kunnen worden gegeven door een nieuwe verklaring als vervolg op de verklaring van 1980 en de kongresuitspraak van 1981.■

Cor de Ronde

BUTTONS HUMANISTISCH VREDESBERAAD

Een duif voert een mens – een humanist – naar een veilige vrede, maar het kan ook zijn dat die mens die duif leidt of misschien zijn zij alleen maar samen op weg naar die werkelijke vrede. Dit soort gedachten kunnen worden opgeroepen bij het zien van het door Len Munnik ontworpen vignet voor het Humanistisch Vredesberaad.
Van dit vignet is inmiddels ook een button beschikbaar à ƒ 1,25 per stuk. Toezending van 20 stuks is mogelijk door overmaking van ƒ 30,– (inklusief portokosten) op postgirorekening 58 van Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van HVB-button.

FOTO: 'T STICHT/HENK TUKKER

Geestelijk gehalte van regeringsverklaring is bedroevend

MET HET AANTREDEN VAN DE REGERING-LUBBERS IS DE IJSTIJD AANGEBROKEN

Het nieuwe christen-liberale kabinet is aangetreden. Onlangs sprak premier Lubbers in de Tweede Kamer de regeringsverklaring uit. Chiel Verduijn luisterde voor de ,,Humanist" met rode oortjes mee en het sloeg hem koud om het hart.
Voor Lubbers mag dan de winter zijn begonnen, voor onze medewerker is de ijstijd aangebroken. Hij toetste de regeringsverklaring op geestelijk gehalte en komt tot de konklusie dat een echte visie waaruit mensen hoop voor de toekomst kunnen putten, pijnlijk ontbreekt. De uitspraken van Lubbers zijn in het artikel kursief gedrukt.

CHIEL VERDUIJN

Het kabinet zal in kontakt treden met vertegenwoordigers van kerkgenootschappen en genootschappen op geestelijke grondslag over de plaats van religie en levensbeschouwing in de huidige samenleving. Het grondrecht van vrijheid van godsdienst en levensovertuiging en de vormgeving daarvan in relatie met het te voeren regeringsbeleid inzake decentralisatie, demokratisering, anti-diskriminatie en een aantal praktische vraagstukken moeten in dat overleg aan de orde komen. .

Met deze passage in de regeringsverklaring heeft minster-president drs. R.F.M. Lubbers indirekt gereageerd op de kritiek, die informateur Scholten zich op zijn hals haalde, toen hij wèl de Raad van Kerken, maar niet het Humanistisch Verbond raadpleegde. Uiteraard juicht het Verbond het regeringsinitiatief toe. De voorzitter van het Verbond heeft echter al laten weten dat de voorbereiding van juridische stappen bij onder meer het Europese Hof zullen doorgaan. ,,De achterstelling van humanisten en buitenkerkelijken op vele terreinen van het maatschappelijk bestel is zo groot en zo in strijd met de geest van de grondwet, dat het vooruitzicht van een gesprek daarover niet noopt tot vermindering van de voorgenomen stappen. Ons al eerder aan de minister-president toegezonden memorandum toont aan dat op het terrein van de gezondheidszorg, defensie, onderwijs, zendtijd op radio en televisie, enzovoort de achterstelling zo schrijnend is, dat zwaarwegende stappen nodig zijn om daarin verandering te brengen. Dat klachtenlijstje ligt in het aangekondigde gesprek op tafel", aldus de voorzitter Rob Tielman, die de minister-president ook heeft laten weten vóór 1 maart aanstaande overeenstemming te willen bereiken.
Overigens geeft deze regeringsverklaring op sommige punten alleszins aanleiding tot humanistische bespiegelingen, er daarbij van uitgaande dat kanttekeningen worden gemaakt van uit een levensbeschouwelijke optiek of zo men wil van uit een geestelijk-ethische visie, waarbij niet in de eerste plaats parlementair-politieke overwegingen gelden.

EKONOMISCHE DEMOKRATIE POVERTJES

De gevolgen van de nationale en internationale ekonomische krisis zijn zeer ernstig. In toenemende mate dreigt om die reden ontwrichting van onze samenleving .

Bij zo'n uitspraak rijst de vraag of het uitsluitend die ekonomische krisis is, die verantwoordelijk mag worden gesteld voor de toenemende ontwrichting van onze samenleving. Niet beter wetend, zou je denken dat hier varianten van het reinste marxisme aan het woord zijn. Ontwrichting van de samenleving zou echter ook weleens van wat anders afhankelijk kunnen zijn, bijvoorbeeld het ontbreken van een reëel toekomstperspektief, waarin de materiële welvaart maar een ondergeschikte positie inneemt. Men kan zich zelfs afvragen of het ontbreken van een toekomstperspektief niet voor een deel wordt veroorzaakt door dezelfde faktoren die mede-verantwoordelijk zijn voor de miserabele ekonomische situatie. Te denken is bijvoorbeeld aan de enorme bedragen die gespendeerd worden aan wapentuig. Dit heeft tot op heden wellicht bijgedragen tot het voorkomen van geweld op wereldschaal – sommigen noemen dat vrede. Het idee dat het voortbestaan van de mensheid op deze aardkloot door eigen toedoen bijkans onafwendbaar teniet zal worden gedaan, neemt echter ook hand over hand toe.
Een ander feit is dat we weliswaar een redelijk funktionerende parlementaire demokratie hebben, maar dat het met de ekonomische demokratie nog maar povertjes is gesteld. Met andere woorden: wie bepaalt waar wordt geïnvesteerd en tot welke produktie dat moet leiden? Zeker bij deze regering zijn dat zeker niet de vertegenwoordigers van het volk, zoals die in het parlement bijeen komen, maar het partikulier initiatief, dat wil zeggen de captains of industry, de raden van commissarissen

en andere bepaald niet op demokratische wijze tot stand gekomen kolleges.

WERKGELEGENHEID

...ekonomisch beleid, gericht op meer produktie, meer investeringen, meer werkgelegenheid. Met het oog op onze toekomst en die van onze kinderen is dit een harde, maar noodzakelijke opgave. Toch zal het vele jaren duren voor er weer volledige werkgelegenheid in traditionele zin des woords is. Het heeft geen zin de ogen daarvoor te sluiten en de illusie te hebben dat het herstel van de ekonomie via terugdringing van overheidstekorten, dan wel een werkgelegenheidsplan, hoe goed ook, dat op afzienbare termijn zou kunnen oplossen. Daarmee kom ik aan het broodnodige sociale beleid. Bij het sociale beleid staat voorop dat werk belangrijker is dan inkomen.

Als waardevol wordt hier gesteld ,,werken in de traditionele zin des woords"; de norm is ,,volledige werkgelegenheid" en het doel waarnaar wij streven ,,volledige werkgelegenheid in de traditionele zin des woords". Het zij zo.
Over dit industrieel-technoligisch denken wordt ook in de regeringsverklaring gesproken: *In toenemende mate dient een industrieel-technologische denkwijze te worden aangevuld met bijdragen uit wetenschappen, die de maatschappelijke gevolgen van technologische ontwikkelingen kunnen aangeven en tevens oplossingen kunnen aandragen die ongewenste gevolgen zoveel mogelijk kunnen vermijden.*

In dit techneutendenken worden deze taken – onderzoek naar maatschappelijke gevolgen en oplossingen voor ongewenste gevolgen – toegedacht aan organisaties voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek en Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek. De industrieel-technologische denkwijze is hier de hoogste wijsheid – een waarde in zichzelf. Dit alles doet denken aan de ontwikkelingen die we tot nu toe kennen bij de bouw van kerncentrales. Die dingen moeten worden gebouwd omdat we daartoe technisch in staat zijn. Wat we met een van de gevolgen – levensgevaarlijk radio-aktief afval – aanmoeten, nou ja, dat zien we later wel. In dit verband zijn de chemische afvalstoffen, die overal opduiken, een sprekend voorbeeld van wat we te zijner tijd radio-aktief te zien krijgen.

STAGE ALS GOEDKOPE ARBEIDSPLAATS

In het bijzonder op het terrein van het welzijn staat de regering voor de immense opgave mee gestalte te geven aan de ontplooiing van de mens buiten het werk; aan het leven en samenleven; aan de zorg voor elkaar en de zorg voor zichzelf.

Een nobel streven en inderdaad bepaald niet alleen een taak voor de overheid, alhoewel deze juist in de voorwaarden-scheppende sfeer een belangrijke rol kan vervullen. Of daar echter veel van terecht zal komen, moet betwijfeld worden, gelet op eerdere uitspraken. Elders in de verklaring wordt namelijk gewezen op *...een goede aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Het uitrusten van jongeren met toereikende vaardigheden en waardering voor vakmanschap, het inleren van jongeren op de arbeidsplaats via stages en weer meer bedrijfsopleidingen en modernisering ook van de arbeidsorganisatie in de bedrijven, die inspeelt op het grote aanbod van jongeren die behoefte hebben aan deeltijdbanen.*

In deze woorden klinkt de aloude klacht van werkgeverszijde door, dat jongeren op school niet meer leren hoe ze moeten werken en er teveel aandacht wordt besteed aan sociale vaardigheden en dat soort zaken. Bovendien mag niet onvermeld blijven, dat bedrijfsopleidingen, stageplaatsen e.d. nogal eens gezien worden als goekope werkplaatsen. Juist om dit soort redenen is met name in de gezondheidszorg een tijd lang het streven geweest de opleiding van verpleegkundigen uit de ziekenhuizen te halen en in echte onderwijsinstellingen onder te brengen.

ONTPLOOIINGSKANSEN VOOR IEDEREEN?

Op een andere plaats gaat de verklaring nogmaals in op het probleem van de jongeren. *Het is van het grootste belang te voorkomen dat een groot deel van de huidige generatie jongeren niet in staat is na de schoolopleiding de geleerde vaardigheden in praktijk te brengen en verder te ontwikkelen. De maatschappelijke bezwaren van een dergelijke ontwikkeling zijn niet in geld uit te drukken. Het meest ergerlijke in dit verband is het feit dat het zelfstandig funktioneren in de maatschappij van jongeren ernstig wordt belemmerd. (...) De bestrijding van de jeugdwerkloosheid door een betere afstemming van onderwijs en arbeid zal op verschillende terreinen worden nagestreefd. Een belangrijke plaats zal daarbij worden ingenomen door de uitbreiding van het kort middelbaar beroepsonderwijs en vergroting van de mogelijkheden van het leerlingwezen.*

De teneur van deze passages is dat vaardigheden en vakmanschap van het grootste belang zijn en alles wat daar niet toe bijdraagt, is toch eigenlijk franje. In hoeverre er in deze gedachtengang iets terecht komt van het aanleren van basisvaardigheden, die het mogelijk maken om steeds weer een juiste aanpassing te vinden bij de snel veranderende technologische ontwikkelingen, valt te betwijfelen. Het kort middelbaar beroepsonderijs heeft bovendien het nadeel dat het maar minieme mogelijkheden biedt tot doorstroming naar vervolgonderwijs. Er wordt op deze wijze wel bijzonder veel afbreuk gedaan aan het ideaal, dat bij de invoering van de mammoetwet voor ogen stond, namelijk gelijke ontplooiingskansen voor iedereen.
Bovenal is het echter een vreemde zaak dat in het licht van het nog jaren durende herstel van de werkgelegenheid – zo die er ooit komt en ook is gewenst – in de verklaring geen enkele aandacht wordt geschonken aan het aanleren in het onderwijs van sociale vaardigheden en aan de geestelijke weerbaarheid als voorbereiding op het leven in een maatschappij, waarin arbeid in de traditionele zin van het woord maar een gering deel van de tijd in beslag zal nemen, maar waarin mensen op een andere wijze dan tot nog toe zelf zin en inhoud aan hun leven zullen moeten geven. Het is juist deze vormende waarde van het onderwijs, die door allerlei bezuinigingen en door een toespitsen op de arbeidssituatie, dreigt te verschralen.

OP RANDJE VAN ONFATSOENLIJK

Binnen enkele minuten vertelt de minister-president achtereenvolgens: *... zullen voorbereidingen voor plaatsing van kruisraketten op Nederlands grondgebied worden voortgezet. (...) Oost en west hebben hier over en weer een historische kans de wapenwedloop te beheersen. De omvang van het reeds aanwezige militaire potentieel moet een klemmend beroep inhouden er werkelijk alles aan te doen verdere opvoering van de bewapening te voorkomen. Daar alles aan doen is wat de vredesdemonstratie van 21 november en al die anderen, voor vrede biddenden, vragen. ...dat een regeringsbeslissing over de in het kader van de voorbereiding te nemen operationele maatregelen, niet wordt uitgevoerd dan nadat de Tweede Kamer in de gelegenheid is geweest zich daarover uit te spreken.*

Zonder enige diskussie gaan voorbereidingen door. Wat precies onder operationeel moet worden verstaan is volstrekt onduidelijk en wanneer het voorbereidende overgaat in het operationele is ook een duistere zaak. Over het operationele beslist de ministerraad en tussen deze beslissing en de uitvoering ervan mag de Tweede Kamer dan nog zijn zegje zeggen. Zelfs al zou de Kamer de moed opbrengen om de regering naar huis te sturen, dan is nog maar de vraag of de genomen beslissing nog kan worden teruggedraaid. Eerder was in dit artikel sprake van een redelijk funktionerende parlementaire demokratie, maar bij deze werkwijze moet

VERVOLG OP PAG. 21

De regering ontbreekt het aan een visie waaruit mensen hoop voor de toekomst kunnen putten

Wat doet god er eigenlijk toe?

Opmerkelijk bij het gesprek over de vraag of religieus humanisme wel mogelijk is, is het feit dat er steeds een bepaald godsbegrip wordt bijgehaald. Ook in gesprekken van vertegenwoordigers van het HV met vertegenwoordigers van of uit de kerken is er regelmatig sprake van dat het Verbond niet uitgaat van het geloof in een persoonlijke god. Maar is dat het nu wat ons onderscheidt van degenen die wel in een god geloven? Is het belangrijkste verschil tussen leden van het Humanistisch Verbond en leden van kerkgenootschappen dat wij niet uitgaan van een persoonlijke god en die anderen wel?
Of, zoals het door ons geformuleerde beginsel het zegt, dat we niets of niemand buiten de mens verantwoordelijk kunnen stellen voor diens vermogen tot onderscheidend oordelen?

Het lijkt mij, dat we juist door steeds weer in de diskussie het aspekt van een persoonlijke God te betrekken het wezen van het humanisme te kort doen. En daarbij ook nog een zwaarte geven aan de menselijke vermogens tot ,,onderscheidend oordelen" die af en toe leidt tot een geloof in de mens dat nauwelijks verschilt van een geloof in een persoonlijke god.
Dan komt zelfs wel eens een nogal absoluut denken te voorschijn. Het stukje van Job de Klepper in de ,,Humanist" van 5 september jl. geeft daar een mooi voorbeeld van. Hij schrijft immers:
,,Maar voor mij bestaat er geen god en geen leven na de dood. Is dit dan dogmatisch? Ik meen van niet want ik ben tot deze opvatting gekomen door mijn eigen denken en voelen en niet op gezag van anderen." Dus als je door eigen denken en voelen tot opvattingen komt, kunnen die eigenlijk niet dogmatisch zijn. Alsof er niet tussen eigen voelen en geloven nauwelijks een verschil is en alsof de grens tussen denken en voelen niet erg vaag kan zijn en alsof denken eigenlijk geen dogma's tot resultaat kan hebben.

JOHAN S. WIJNE

Het verschil tussen humanisten en andersoortige gelovigen zit niet in een al of niet geloven in een of andere persoonlijke god. Dat verschil is volgens mij vooral in het denken binnen het Humanistisch Verbond binnengeslopen door het optreden van vrijdenkers die mede aan de wieg van het Verbond hebben gestaan. Ik denk dat zij het atheïstisch aspekt binnen het Verbond hebben gebracht. Het beklemtonen van het eigen atheïsme in kringen van vrijdenkers heeft me trouwens altijd al verbaasd, omdat je zou kunnen verwachten dat ze op grond van hun naam de klemtoon willen leggen op het vrije denken en dat niet willen gebruiken om tot de konklusie te komen dat ze niet aan een persoonlijke god geloven. Maar juist het stempel dat zij van het begin af aan op het Humanistisch Verbond hebben gedrukt, is volgens mij de oorzaak dat er regelmatig stemmen opklinken om aandacht te schenken aan wat dan religieus humanisme wordt genoemd.
W. C. Keizer heeft in de ,,Humanist" van 5 november al een duidelijke aanzet gegeven tot het stoppen van een diskussie over religieus of atheïstisch humanisme. Het gaat immers niet om het al of niet geloven in een persoonlijke god. De vraag waar het wel om gaat is of mensen zelfstandig moeten zoeken naar waarheid of dat ze moeten uitgaan van een geopenbaarde waarheid en alleen binnen die kontext mogen nagaan wat de inhoud daarvan is. Dat zelfstandig zoeken naar waarheid zal echter nooit tot het vinden ervan kunnen leiden. Al was het alleen al vanwege het feit dat het hebben van een waarheid vrijwel automatisch dogmatisme tot gevolg heeft met alle gevolgen van ketterjagerij.
,,De waarheid is slechts een nuance" heeft eens een Fransman gezegd. Terecht zei hij er niet bij waarvan dan wel. De waarheid zullen we nooit kunnen kennen. We kunnen er alleen maar weet van hebben. Dat lijkt ontmoedigend om er nog naar te zoeken. Maar dat is het mijns inziens niet. Het kan juist leiden tot meer wijsheid en vooral tot een levenshouding waarbij wordt uitgegaan van de vrijheid van de ander op eigen wijze naar waarheid te zoeken, van de verdraagzaamheid voor wat die ander daarbij vindt en daarmee van de eerbied voor de menselijke waardigheid. ■

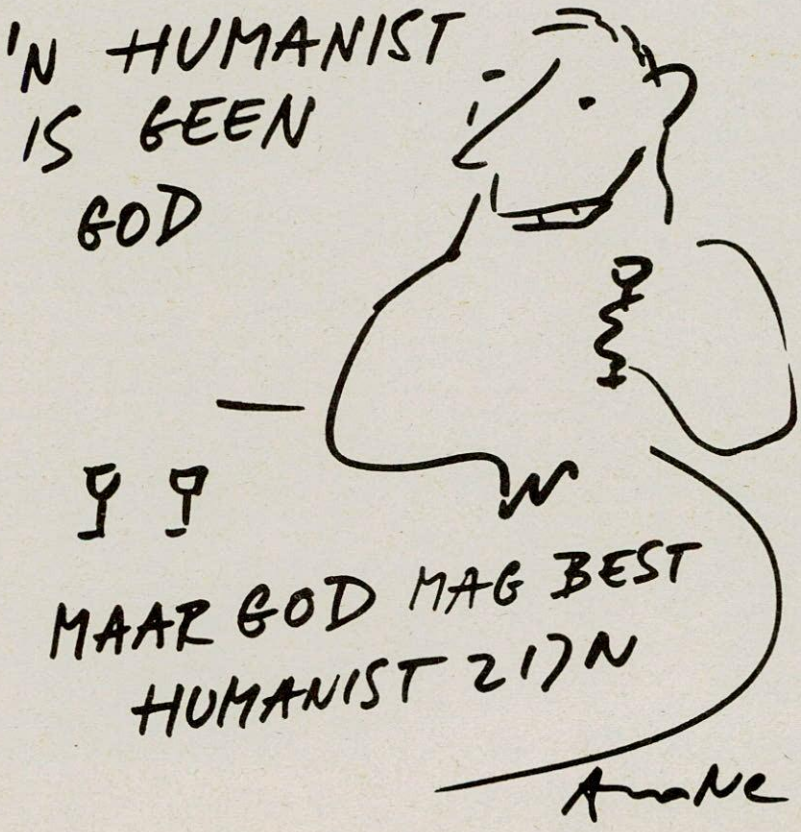

JOHAN S. WIJNE VERSTERKT HOOFDBESTUUR

Enige tijd geleden is het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond uitgebreid met Johan S. Wijne, historicus. Tot voor kort was hij hoofdredakteur van Keesings Onderwijsbladen. Momenteel is hij studieleider geschiedenis bij de MO-opleiding van het Nutsseminarium in Amsterdam. Daarnaast zit hij in de redaktie van Voorwaarts, een uitgave van de PvdA. Eerder was hij voorzitter van de Arbeiders Gemeenschap der Woodbrookers.

FASCISME

helaas geen voltooid verleden tijd

De zetel voor de Centrumpartij bij de laatste Kamerverkiezingen is voor de een het, in een beschaafd jasje gestoken, topje van een fascistische ijsberg. Voor de ander een verschijnsel waar je je niet druk om moet maken. Doodzwijgen is het beste, zegt de laatste groep, anders breng je de mensen maar op ideeën.
Op initiatief van het Humanistisch Verbond afdeling Naarden-Bussum werden in samenwerking met de Anne Frankstichting en een twintigtal andere organisaties, het afgelopen najaar drie avonden gehouden rond het thema fascisme. In dit artikel beschrijft Marianne Hoogma hoe het fascisme zich manifesteerde in de periode 1920-1945 en hoe het kwam dat neofascistische groeperingen opnieuw aanhang krijgen. Ook gaat zij in op de vraag of je tegen fascisme moet optreden of dat je het juist moet doodzwijgen . . .

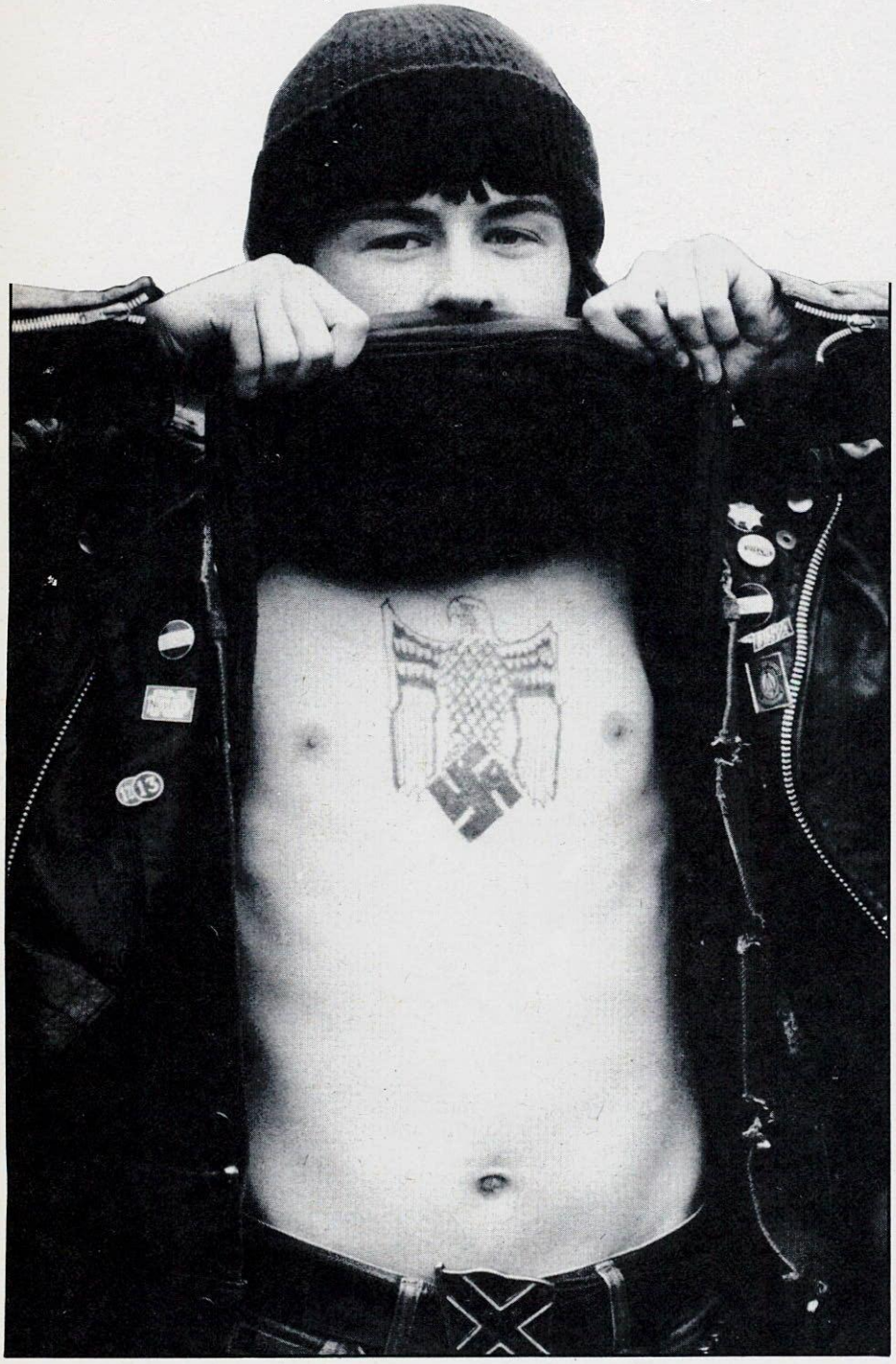

Wat zijn fascisten? ME-ers die traangasgranaten naar krakers gooien? Een onderdrukkend regime in Zuid-Amerika? De mensen die op de Centrumpartij hebben gestemd? Banco van der Wal, direkteur van de Anne Frankstichting, legt er de nadruk op dat het predikaat fascisme niet klakkeloos gebruikt kan worden: ,,In de naoorlogse periode, de laatste jaren zeker, ontstond het gebruik om het woord fascisme te gebruiken voor alles waar je het niet mee eens bent. Ik denk dat het heel belangrijk is die term schoon te houden, te gebruiken voor één verschijnsel."

MARIANNE HOOGMA

Er bestaan vele definities van fascisme. Sommige auteurs gooien alle onderdrukkende systemen op een hoop en plakken daar het etiket fascisme op. Dergelijke definities zijn weinig hanteerbaar in de strijd tegen het fascisme. De meeste deskundigen zijn het er over eens dat fascisme iets is wat zich voordoet in een ontwikkelde kapitalistische maatschappij.

HET ONTSTAAN VAN HET FASCISME

Fascisme ontstond na de Eerste Wereldoorlog in Europa en richtte zich zowel tegen de parlementaire demokratie als tegen het kommunisme zoals zich dat na 1917 in de Sovjet-Unie en daarbuiten ontwikkelde. Het fascisme kwam op in een tijd waarin Europa in een ideologische en ekonomische krisis verkeerde. De bestaande politieke partijen, socialisten, liberalen en christendemocraten faalden, konden geen geloofwaardige oplossingen bieden. Fascisme als politieke stroming stond een nationale staatsvorm voor onder leiding van een sterke man of heersende elite die zekerheid en voorspoed beloofde. Het was een *nieuwe* politieke ideologie die rechts was voorzover zij de demokratische staatsvorm bestreed en links leek, omdat zij zich schijnbaar keerde tegen de bestaande bezitsverhoudingen. Het fascisme sprak vooral de kleine man aan, de middenstander, de boer, de lagere ambtenaar en (in

De term fascisme niet klakkeloos gebruiken voor alles waar je het niet mee eens bent

FOTO: NATIONAAL FOTO-PERSBUREAU

DEMONSTRATIE TEGEN DISKRIMINATIE EN FASCISME IN AMSTERDAM, 20 NOVEMBER. ZOWEL NEDERLANDERS ALS BUITENLANDERS NAMEN DEEL AAN DE DEMONSTRATIE DIE WAS GEORGANISEERD DOOR HET ANTI-FASCISME FRONT AMSTERDAM (AFFRA).

mindere mate) de arbeider. Die groepen die zich tijdens de ekonomische krisis bedreigd voelden en vertrouwen hadden verloren in de bestaande politieke partijen. Ook veel vrouwen gingen door de knieën voor het fascisme. Mussolini fungeerde als een seksueel symbool. Hitler beloofde dat de *moeder* de belangrijkste vrouwelijke burger zou zijn. Het fascisme genoot in Duitsland en Italië – beide landen waren ontevreden over de afloop van de Eerste Wereldoorlog – grote populariteit. In Nederland kreeg het fascisme in de jaren twintig en dertig minder voet aan de grond. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen: een lange democratische traditie, het vertrouwen dat Colijn genoot onder grote groepen van de bevolking, de verzuiling die er toe bijdroeg dat velen zich ,,ergens bij thuis voelden" en het door de SDAP en het NVV ingediende Plan van de Arbeid, dat hoop gaf op een betere toekomst.
Het is bij het beantwoorden van de vraag ,,wat is fascisme" belangrijk een onderscheid te maken tussen het wervend fascisme – het fascisme dat probeert de mensen aan te spreken – en het fascisme dat aan de macht was in Duitsland en Italië.
Van der Wal: ,,Bij allerlei fascistische groeperingen kon je zien dat die in hun aanvangstijd probeerden populistische dingen te brengen, de mensen lekkere kluifjes voor te houden. Het Nationaal Socialisme noemde zich niet voor niets socialisme, dat appelleerde aan een behoefte van mensen. Wanneer het fascisme aan de macht komt, zie je een duidelijke omslag. Je ziet dat er dan een relatie ontstaat tussen die groepen in de maatschappij die traditioneel altijd al de macht hebben gehad. De leiders zullen zich wenden tot de industriëlen en de militaire elites om daarmee een pact te sluiten. Ze konsolideren zich en trachten de ,,progressievere" krachten uit te schakelen. In Duitsland zag je bijvoorbeeld dat mensen die socialistisch georiënteerd waren – mensen zoals Röhm – werden gelikwideerd."

NEOFASCISME

In deze tijd waarin een ekonomische krisis gepaard gaat met een ideologische krisis bestaat er een reëel gevaar dat nieuwe vormen van fascisme grote groepen zal kunnen aanspreken. ,,De politiek" heeft geen konkrete oplossingen ter bestrijding van de werkeloosheid. De vrees voor een oorlog werkt voor veel mensen ontwrichtend. Verwachtingen ten aanzien van de toekomst worden geloochend. De tijd dat iedereen elk jaar meer in het loonzakje kreeg is voorbij. Oude zekerheden (geloof, gezin) zijn weggevallen, wat voor sommigen aanleiding is tot vluchtgedrag in schijnzekerheden.

Het fascisme is geen voltooid verleden tijd. Overal in West-Europa zijn kleine, neofascistische groepen aktief. In West-Duitsland ondermeer de Aktionsgemeinschaft Nationaler Sozialisten, in België de Vlaamse Militanten Orde, in Frankrijk de FANE, in Engeland het Nationaal Front, in Nederland de Nederlandse Volksunie en het Vikingjeugd. Vooral de Centrumpartij trekt momenteel neofascisten aan.
Van der Wal: ,,Het fascisme dat nu opkomt zal het proberen met dingen die de mensen wel aanspreken. Dat wat de Centrumpartij wil – behoudens het punt van het racisme – wil iedereen wel: een lekker milieu, voorspoed en vrede. De aantrekkingskracht van het fascisme is altijd geweest dat het hele makkelijke antwoorden geeft op hele moeilijke vragen. ,,400.000 werklozen, 400.000 buitenlanders, streep ze tegen elkaar weg en dan is ook de woningnood opgelost". Op het moment dat de problemen groot zijn is er behoefte aan een makkelijk antwoord. Dat daar veel mensen in meegaan is niet eens zo onbegrijpelijk."

CENTRUMPARTIJ SLIM

25 augustus 1982, Hilversum 3, zendtijd politieke partijen: de Centrumpartij. Drs. H. Janmaat: ,,Nog steeds stromen mensen, van waar ook ter wereld, met duizenden per maand ons land binnen. (. . .) Argentijnen en Chilenen gaan zich

steeds meer roeren en politieke vluchtelingen zijn zich intensief met de gang van zaken in hun eigen land aan het bemoeien. Hun organisaties worden, je zou niet anders verwachten in ons land, gesubsidieerd. (...) Onze regering wil meer mensen van de minderheden en buitenlanders overheidsbanen geven, ook funkties met gezag. Nederlanders zien soms aanvragen voor sociale uitkeringen afgewezen door ambtenaren die tot minderheden behoren."

Joke Kniesmeyer, medewerkster van de Anne Frankstichting: ,,De taktiek van die groep is het voortdurend noemen van problemen gekoppeld aan de aanwezigheid van minderheidsgroepen. De Centrumpartij pakt de zaak buitengewoon slim aan. Ook in Nederland is een wet tegen racisme waarin staat dat het verboden is mensen aan te zetten tot haat tegen etnische minderheden. Alles wat de Centrumpartij publiceert, wordt van te voren door een jurist bekeken. Wat de Centrumpartij suggereert, staat er dus niet en is niet strafbaar. Maar een goed verstaander heeft aan een half woord genoeg."

NIET DOODZWIJGEN

De zetel voor de Centrumpartij is een signaal, een teken dat we niet kunnen en mogen negeren. Doodzwijgen heeft geen effekt. Hoe zinnig een diskussie over het al dan niet verbieden van een Nederlandse Volksunie of Centrumpartij ook is, verbieden of toelaten heeft geen enkele zin als er voor de achterliggende oorzaken, de redenen waarom deze groeperingen mensen aanspreken, geen aandacht is.
Het gaat te ver om alle stemmers op de Centrumpartij af te schilderen als racisten of fascisten. De problemen van bewoners van oude stadswijken (waar de Centrumpartij de meeste stemmen vandaan haalde) moeten wel degelijk serieus genomen worden. Evenals de problemen van de etnische minderheden in deze wijken. De regeringen van de afgelopen vijftien jaar hebben nauwelijks een immigratiebeleid gevoerd. Het verschijnsel ,,gastarbeid" werd als iets tijdelijks gezien, terwijl al snel bleek dat vele buitenlanders zich voor een langere periode, of definitief, in Nederland wilden vestigen. Van overheidswege is nagelaten daar tijdig op in te springen, de huisvesting goed te regelen en de bevolking vertrouwd te maken met integratie. Een minderhedenbeleid waarin aandacht is voor de onderlinge verschillen tussen de etni-

KENMERKEN FASCISME

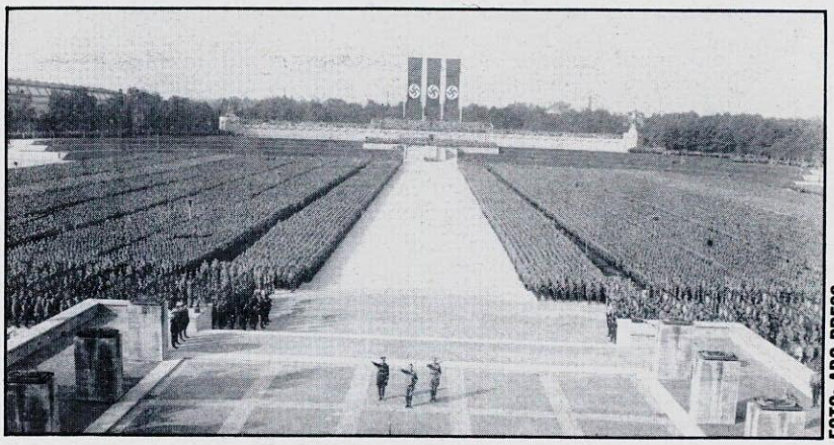

FOTO: ABC-PRESS

NEURENBERG 1934. RIJKSPARTIJDAG VAN DE NAZI'S. ÉÉN VAN DE KENMERKEN VAN FASCISME: IMPONEREN.

De Anne Frankstichting richt zich met haar voorlichtingsmateriaal op die groepen die de oorlog niet hebben meegemaakt. In een overzichtelijk schema heeft deze stichting de belangrijkste kenmerken van fascisme op een rijtje gezet.

Ongelijkheid. De belangrijkste ideologie van het fascisme is ongelijkheid. Het blanke West-Europese ras is belangrijker dan andere rassen. Mannen zijn superieur aan vrouwen. Alleen heteroseksualiteit is toegestaan, andere vormen van seksualiteit zoals homoseksualiteit, worden verboden. Gehandikapten worden als minderwaardig beschouwd.
Nationalisme. Mensen zijn voor fascisten pas belangrijk als zij iets doen voor het volk, vaderland en leider. ,,Ons ras, onze natie, ons politiek systeem is beter en daarom hebben we het recht om andere rassen en landen te overheersen."
Vervolging tegenstanders. Iedereen die niet past in de maatschappelijke orde wordt uitgestoten. Tegenstanders worden gevangen gezet of vermoord.
Zondebokken. Fascisten hebben een sterke behoefte aan zondebokken, groepen mensen die de schuld krijgen van alles wat er in de maatschappij fout kan gaan. In nazi-Duitsland waren dat Joden, zigeuners en homoseksuelen.
,,Gezond volksgevoel". Het afwijzen van rationele denkbeelden zodat mensen er van weerhouden worden er eigen, kritische gedachten ten aanzien van de maatschappij op na te houden.
Geweld. Strijd, tucht, orde en discipline worden verheerlijkt. Het militaire leven wordt als ideaal voorgesteld, het recht van de sterkste geldt. In nazi-Duitsland en Italië werden paramilitaire organisaties opgericht zoals de SS, de SA en Fascidi-combattimento.
Imponeren. Fascisten houden er van op een bepaalde manier indruk te maken: met parades, marsmuziek, symbolen, vlaggen etc.
Inspelen op onzekerheid. Fascisten geven in onzekere tijden de indruk dat er simpele ,,oplossingen" zijn, zoals een sterke man die rust en orde zal brengen.

Als de problemen groot zijn, is er behoefte aan een makkelijk antwoord. Het fascisme geeft dat

sche groepen, maar ook voor de verschillen binnen die groepen (de tweede generatie, mensen die uit stad of platteland afkomstig zijn), is wenselijk.

TOENEMEND RACISME

Subtiele en openlijke vormen van racisme nemen de laatste jaren schrikbarend toe. Surinamers die herhaaldelijk door de politie worden aangehouden. Ambtenaren die al jaren in Nederland wonende buitenlanders aanspreken in een kleutertaaltje. Het weigeren van etnische minderheden in sommige horecabedrijven. Elke Surinamer, Turk of Marokkaan kan talloze voorbeelden geven van racistische tendensen.
Begrip en verdraagzaamheid zijn zaken die niet ieder van nature in zich heeft. Omgaan met mensen die andere opvattingen en gewoontes hebben is iets wat aangeleerd moet worden. Informatie over de verschillende etnische groepen kan leiden tot meer inzicht en begrip. Onderwijs kan daaraan een belangrijke bijdrage leveren. Met name het openbaar onderwijs dat toegankelijk is voor alle kinderen zonder onderscheid tussen godsdienst of levensovertuiging en waarin aandacht wordt geschonken aan de verscheidenheid van waarden en normen in onze samenleving. Ook de media kunnen, veel meer dan nu het geval is, bijdragen leveren uit de verschillende kulturen in Nederland. In de verslaggeving bijvoorbeeld zal moeten worden gewaakt voor een zogenaamd verband tussen minderheden en (kleine) kriminaliteit. („Een 28-jarige Turk heeft bekend dat in de nacht van vrijdag op zaterdag . . .")

BELANGRIJKE TEGENKRACHTEN

Nihilisme en doemdenken is bepaald niet de strategie tegen fascistische en racistische tendensen in onze samenleving. Laten we niet vergeten dat er vele tegenkrachten zijn die kunnen voorkomen dat groeperingen als de Nederlandse Volksunie en Centrumpartij meer macht krijgen. De democratische traditie was en is in Nederland heel sterk. Er is een grote mate van overeenstemming tussen zowel linkse als rechtse partijen dat fascisme bestreden en voorkomen dient te worden. Maar ook degenen die zich betrokken voelen bij de vredesbeweging, de vrouwenbeweging en vele anti-fascistische organisaties vormen een belangrijke tegenkracht. En niet te vergeten het Humanistisch Verbond dat verdraagzaamheid en vrijheid hoog in haar vaandel heeft staan.
Dat er een partij met een suggestief racistisch programma in ons parlement zit moet een *uitdaging* zijn voor de politieke partijen en allen die de mensenrechten een warm hart toedragen. ■

LITERATUUR

Anne Frankstichting, *Oud en nieuw fascisme*. Amsterdam, 1981.
Bleich, A. e.a., *Fascisme toen en nu*. Amsterdam, 1979.
Bouw, C. e.a., *De Nederlandse Volksunie*, portret van een splinterpartij. Bussum, 1981.
Hogendoorn, A., *Het nazisme als ideologie*. Deventer, 1982.
Jeugd en Samenleving, *themanummer over fascisme*. nr. 8/9, aug./sept. 1982.
Macciocchi, M. A., *Vrouwen en fascisme*. Amsterdam, 1977.
Wending, *themanummer over fascisme*. Jaargang 37, nr. 2, 1982.
Lesmateriaal over anti-fascisme is te bestellen bij de Anne Frankstichting, Prinsengracht 263, Amsterdam, tel. 020-264533.

Over fascisme en racisme zijn ook geluidscassettes bij het HV verkrijgbaar. Het zijn programma's van de HV-radio, rubriek „Het voordeel van de twijfel" in oktober en november jl., gemaakt naar aanleiding van drie anti-fascisme-avonden die o.a. de gemeenschap Bussum/Naarden organiseerde. De cassettes kosten ƒ 10,– per stuk (twee uitzendingen). Bestellingen en informatie: HV-RTV, Joop van Wiggen, tel. 030-318145.

Toen de nazi's de communisten haalden
heb ik gezwegen;
want ik was geen communist

Toen ze de sociaal-democraten gevangen namen
heb ik gezwegen;
want ik was geen sociaal-democraat

Toen ze de katholieken haalden
heb ik niet geprotesteerd;
want ik was geen katholiek

Toen ze mij haalden
was er niemand meer die protesteren kon

Martin Niemöller

Wiens leven is het eigenlijk?

Een film over euthanasie

Een jonge kunstenaar raakt na een ernstig auto-ongeluk volslagen verlamd. Hij is geheel afhankelijk van hulp. Maar zijn geest werkt op volle kracht. Voor hem is de toekomst uitzichtloos en hij wil niet meer leven. Maar de dokter acht het zijn plicht hem kost wat kost in leven te houden. ,,Wiens leven is het eigenlijk?'' is een sobere maar overtuigende film over euthanasie, te zien in de bioskoop. Jacqueline Wijchers ging kijken.

In 1980 werd hier de Amerikaanse speelfilm ,,Promises in the dark'' uitgebracht. Regisseur Jerome Hellman, hoofdrolspeelsters Masha Mason (arts) en Kathleen Beller (patiënte). Het is het verhaal van een 17-jarig meisje, dat aan jeugdkanker lijdt, hetgeen zich openbaart door een spontane breuk op het sportveld. De ziekte neemt snel in hevigheid toe en als het patiëntje zelf de hopeloosheid van haar toestand inziet, laat zij de dokteres, met wie zij een vriendschapsrelatie heeft opgebouwd, beloven dat deze haar leven niet zal rekken, wanneer dat onwaardig is geworden. Er treedt inderdaad een situatie van nutteloos rekken in: een coma met kunstmatig op gang gehouden ademhaling. De vader van het meisje ziet eerder in dan de moeder, dat hun dochter eigenlijk al dood is en er een onmenswaardige vertoning wordt gegeven. Dan houdt de arts zich aan haar belofte en schakelt de toestellen uit, wat voor haar natuurlijk niet zonder risiko is. De film was overtuigend en smaakvol, maar kreeg niet de bekendheid die hij verdient, al wordt hij hier en daar nog wel eens vertoond.

JACQUELINE WIJCHERS

Ik hoop, dat de thans in roulatie gekomen film ,,Whose life is it anyway?'' (wiens leven is het eigenlijk?) een beter lot beschoren zal zijn. Een geheel nieuwe produktie is het niet; het lijkt of men een paar jaar heeft geaarzeld om ermee voor de dag te komen, hoewel het toneelstuk, Whose life is it anyway van Brian Clark (die ook aan het filmscenario werkte) al een hele tijd met sukses op Broadway en in Londen is vertoond. (Het is opmerkelijk, dat de Nederlandse première van ,,Promises in the dark'' ook pas 8 maanden na de perspresentatie plaatsvond).
In dit geval gaat het om een auto-ongeluk dat een nog jonge beeldhouwer in de kracht van zijn kunstenaars- en liefdesleven volslagen invalide maakt. Daar zijn nieren zijn weggenomen, heeft hij frekwent een dialyse nodig. Zijn ruggemerg is beschadigd, waardoor zijn romp, benen, armen en handen verlamd zijn en hij voor alles geheel van hulp afhankelijk is. Hij kan ademen, horen, zien en spreken en zijn geest werkt op volle kracht.
Zou de verpleging worden gestaakt, dan zou deze Ken Harrison nauwelijks twee weken in leven blijven. En dat is het waartoe hij besluit. Met zijn vriendin heeft hij de verhouding al verbroken, omdat de door hen beiden nog gevoelde liefde tot een kwelling wordt en een man betreft, die niet meer bestaat. Dr. Emerson, de chef-arts, laat zijn privé-ethiek prevaleren boven de wensen van het slachtoffer. Hij beweert dat het zijn plicht is het wrak met alle kunstmiddelen in leven te houden, en hij heeft alle macht in handen. (Godsdienst haalt hij er gelukkig niet bij, daarover zwijgt de hele film). Hij stuurt een welzijnswerkster op Ken af, een onrijp kind-vrouwtje dat niet beseft, waarover ze het heeft als zij mr. Harrison de mogelijke attrakties van zijn verdere bestaan schildert. Harrison wil het ziekenhuis verlaten, maar Emerson staat het niet toe, hoewel zijn vrouwelijke kollega het machtsmisbruik inziet. Deze wordt door haar chef met maatregelen bedreigd, als bij een eventuele sektie een door haar verstrekt middel gevonden zou worden.
Harrison schakelt zijn advokaat in en laat deze een rechtszaak tegen Emerson aanspannen. Hij kan zich beroepen op het ,,habeas corpus'' (wees meester over uw lichaam). De tegenpartij voert aan, dat iemand met een depressie niet beslissingsbevoegd is. Aangezien bij een dergelijke graad van invaliditeit iets anders dan een depressie moeilijk denkbaar is, zou dit op levenslange ontoerekenbaarverklaring en gevangenschap neerkomen. De bejaarde rechter gaat te rade bij de (Amerikaanse) jurisprudentie en bij zijn geweten. Gelukkig heeft hij een geweten.
Men kan de situatie misschien gezocht noemen, maar dat is ze helaas niet. Hoeveel van zulke totaal uitzichtloze gevallen zouden er alleen in ons kleine land al niet bestaan. De brandende euthanasie-kwestie staat dan ook in het middelpunt van de belangstelling.
In ,,Whose life is it anyway'' wordt de zaak niet belicht in de vorm van een krantenbericht, een lezing of een brochure, maar in de vorm van een speelfilm en die bezit veel meer overtuigingskracht, spreekt veel meer aan. Dat zou funest kunnen zijn als het om een sensationele, romantische of kommerciële produktie ging. Maar regisseur John Badham en zijn medewerkers hebben een sobere film afgeleverd. Richard Dreyfuss (Harrison) en John Cassavetes (Emerson) zijn eersterangs akteurs, die hun rollen smaakvol weten te houden. Zeker, de dialogen zijn geestig te noemen en er zijn een paar humoristische voorvalletjes, misschien zelfs enige onwaarschijnlijkheden ingelast, maar die behoeden de film voor een dokumentaire stijl, waarnaar het bioskooppubliek niet komt kijken. En het is toch het grote publiek, dat overtuigd moet raken van patiëntenrechten.
Daarom is het goed, dat de film nauwelijks deprimerend is, maar dat is tevens enigszins misleidend. Met een gevoel van opluchting zien we aan het eind de gordijnen voor Kens kamer dichttrekken, alsof hij verlost is. Maar hij gaat dagen van hels lijden tegemoet en hij zal nog bij allerlei verrichtingen geholpen moeten worden. Zijn tegenstander (averechtse positie voor een arts) spekuleert er dan ook op, dat Ken nog van gedachten zal veranderen. Daarom is ,,Whose life is it anyway'' niet alleen een kreet om euthanasie, maar met name om aktieve euthanasie. ■

Humanistische psychologen in de clinch over goed en kwaad

IS DE MENS VAN NATURE SLEC

OF IS HET DE KULTUUR DIE DI

Carl Rogers, kopstuk van de humanistische psychologie en grondlegger van de zogenaamde ,,kliënt-gerichte therapie" is voor vele humanisten een oude bekende. Vorig jaar verscheen in de ,,Humanist" (nr. 13) nog een vertaald artikel van hem over ouder worden. Rogers heeft een optimistisch, positief mensbeeld: volgens hem is de kwaadaardigheid van de mens niet noodzakelijk eigen aan de menselijke natuur. Het is de kultuur die mensen tot destruktieve wezens maakt. Mensen worden beschadigd door wat ze meemaken.
Deze ,,mens-aardige" visie van de humanistische psychologie is de laatste tijd behoorlijk aan het wankelen. Niet in de laatste plaats door een man als Rollo May die zich fel tegen deze ,,duivels onschuldige" kijk op de mens keert. Voor hem zit het kwaad in de natuur van de mens die zowel konstruktieve als destruktieve krachten in zich heeft. De kultuur de schuld geven is volgens hem kul, want de kultuur dat is de mens zelf: ,,Het kwaad in onze kultuur is mede het kwaad in onszelf."
Rollo May valt ook de kliënt-gerichte therapie aan, omdat deze het kwaad en de kwaadheid in de mens negeert. Volgens May kan kwaadheid juist een machtig middel zijn om de mens psychisch gezond te maken. Kort geleden schreef May een open brief aan Rogers waarin hij zijn kritiek op een rijtje zet. Albert Nieuwland las de brief in de Journal of Humanistic Psychology en vertaalde een en ander voor de ,,Humanist".
Twee humanistische psychologen over de vraag of het slechte in de mens nou de schuld is van kultuur of natuur.

Het rommelt in de ,,humanistic psychology". (Voor het gemak zal ik verder maar spreken over humanistische psychologie, ook al omdat zij na diskussies als deze meer recht heeft om zo genoemd te worden). Kopstukken en grondvesters als Rogers en Maslow worden de laatste tijd kritisch onder handen genomen. Eveneens komt er steeds meer weerstand tegen de ,,transpersoonlijke" richting, die in deze stroming in de Amerikaanse psychologie is opgegaan. Deze richting houdt zich meer bezig met mystiek, meditatie en verruimde bewustzijnstoestanden dan met de maatschappelijke voorwaarden hiervoor.
Onderstaande open brief van Rollo May aan Carl Rogers betekent m.i. een omwenteling in de humanistische psychologie. Immers, het is voor het eerst dat iemand van het formaat van Rollo May in het openbaar en wel zéér kritisch afstand neemt van iemand als Carl Rogers. Ik heb de brief vertaald (en ingekort) uit het zomernummer 1982 van de *Journal of Humanistic Psychology* (Sage Publications, 275 South Beverly Drive, Beverly Hills, CA 90212, U.S.A.) De redaktie van dat blad laat de brief van May aan Rogers vooraf gaan door een deel van een artikel van Rogers over May. Om inzicht te krijgen in de opvattingen van Rogers heb ik dit eveneens vertaald.

ALBERT NIEUWLAND

Ook al is de kritiek van May op Rogers voor een groot deel terecht, toch lijkt me het laatste woord over deze konfrontatie nog niet gezegd. Want ook May laat op zijn beurt een aantal steken vallen. Zo is de kultuur niet op te vatten als de optelsom van individuen die haar uitmaken. Een kultuur en een samenleving zijn onderworpen aan eigen wetmatigheden waar mensen rekening mee kunnen houden, en die ze niet naar hun hand kunnen zetten. Het kan voorkomen, dat een maatschappij van mensen die allemaal ècht het goede willen en ook doen, toch slecht funktioneert (omdat bijvoorbeeld de struktuur niet goed in elkaar zit) en aanleiding tot ,,het kwaad" is. Een misverstand bij May lijkt me, dat in de kliënt-gerichte therapie bijvoorbeeld geen woede naar voren zou (mogen) komen. Deze komt inderdaad minder gauw naar voren naar de therapeut toe, echter wél naar de (denkbeeldig aanwezige) persoon, die de woede van de kliënt heeft opgewekt. Trouwens, is woede iets ,,kwaads"?? Maar laten we ons nu richten op de boeiende konfrontatie tussen twee kopstukken van de humanistische psychologie.

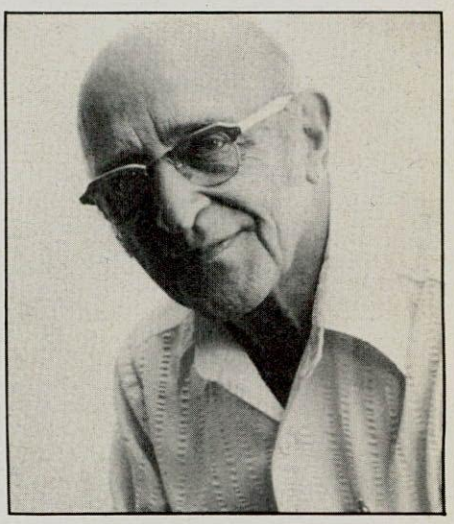

CARL ROGERS: OMSTREDEN IDEEËN

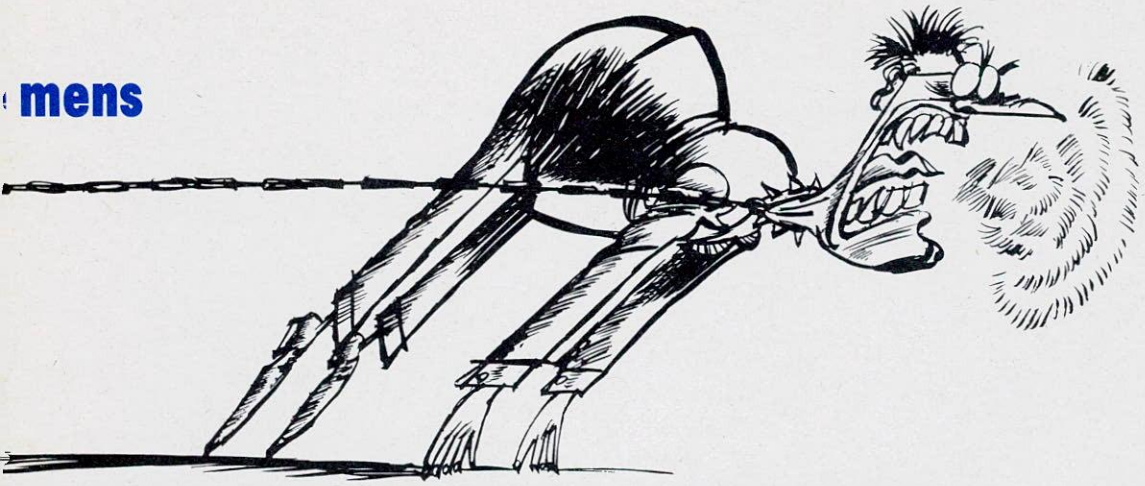

IENS SLECHT MAAKT?

CARL ROGERS OVER ROLLO MAY:

Ik beschouw Rollo als de meest vooraanstaande wetenschapsbeoefenaar binnen de humanistische psychologie. Hij is zeer belezen, diepgaand geïnformeerd en hij heeft een wijsheid ontwikkeld, die in zijn geschriften duidelijk blijkt. Hij heeft zich altijd kritisch opgesteld ten opzichte van stromingen in de humanistische psychologie, die tot onbelangrijke of onduidelijke doelen leidden en wilde filosofische en theoretische verdieping.
Het grootste meningsverschil tussen mij en Rollo ligt denk ik in de vraag naar de aard van het menselijk individu. Hij ziet het demonische als een grondelement van de menselijke aanleg, een thema dat in zijn werken steeds terugkeert. Hoewel ik me zeer wel bewust ben van de ongelooflijke hoeveelheid destruktief, wreed, kwaadaardig gedrag in de wereld van vandaag – van oorlogsdreiging tot aan zinloos straatgeweld toe – vind ik niet, dat dit kwaad noodzakelijk eigen is aan de menselijke natuur. Ik heb nooit meegemaakt dat iemand in een groei- en keuzebevorderend psychologisch klimaat het wrede of destruktieve pad koos. Kiezen lijkt steeds te leiden tot grotere socialisatie, tot verbeterde betrekkingen met anderen. Mijn ervaring doet me geloven, dat het de kultuur is die het belangrijkste element vormt van ons kwaadaardig gedrag. De ruwe manier waarop kinderen ter wereld komen; de gemengde ervaringen van kinderen met hun ouders; de benauwende, destruktieve invloed van ons opvoedingssysteem; de onrechtvaardigheid in welzijnsverdeling; de kultivering van vooroordelen tegen mensen die anders zijn. Al deze (en vele andere) elementen beïnvloeden het menselijk organisme in een antisociale richting. Ik beschouw leden van de menselijke soort (evenals leden van andere soorten) als *wezenlijk* opbouwend van aard, maar wel beschadigd door wat ze hebben meegemaakt. Het leven van mensen wordt gedeeltelijk gevormd door hun eigen keuzen. En, zoals we overal zien, kunnen deze keuzen in de richting gaan van het beschadigen van anderen of van zichzelf. Desalniettemin kunnen deze keuzen als we voor een groeibevorderend klimaat zorgen óók, vrij en spontaan, in een sociaal opbouwende richting gaan. Ik zie niet in hoe dit mogelijk is als de menselijke natuur een ingebouwd kwaadaardig element zou bevatten. Rollo en ik blijven wat dit betreft van mening verschillen.

(Gedeelte van een artikel van Carl Rogers in *Rollo May: Man and Philosopher*, een speciaal aan Rollo May gewijd nummer van het tijdschrift *Perspectives*, uitgegeven door het Humanistic Psychology Institute).

HET PROBLEEM VAN HET KWAAD, EEN OPEN BRIEF VAN ROLLO MAY AAN CARL ROGERS

Beste Carl,
Je brief die werd gepubliceerd in het speciale nummer van *Perspectives* ging over mijn bijdrage aan de humanistische psychologie en ik waardeer ten zeerste wat je schreef. Je eerde me op vele manieren.
Je schrijft dat ons grootste meningsverschil het probleem van het kwaad betreft. Je zegt terecht: ,,De aanwezigheid van terrorisme, vijandigheid en agressie is urgent in onze dagen". Ik zou eraan willen toevoegen dat het van levensbelang is om ons met deze verschijnselen bezig te houden. Centraal bij deze destruktieve krachten staat de mogelijkheid – volgens sommigen de waarschijnlijkheid – van een kernoorlog met het ermee verbonden stralingsgevaar. Een recent Gallup-onderzoek wijst uit, dat 7 van de 10 Amerikanen een kernoorlog binnen de komende 10 jaar voor zeer wel mogelijk houden (Newsweek, 5 oktober 1981). Het lijkt me duidelijk dat als we niet konstruktief met de atoomdreiging en het begeleidende terrorisme weten om te gaan, onze beschaving (net als die van de oude Romeinen, Assyriërs, Egyptenaren en Grieken) ten onder zal gaan.
Je schrijft: Rollo ,,ziet het demonische als een grondelement van de menselijke aanleg, een in zijn werken steeds terugkerend thema". Je zet dit tegenover je eigen opvatting ,,dat het de kultuur is, die het belangrijkste element vormt van ons kwaadaardig gedrag. (. . .) Ik beschouw leden van de menselijke soort (. . .) als *wezenlijk* opbouwend van aard, maar wel beschadigd door wat ze hebben meegemaakt".
Ik vind het vanwege mijn gevoelens voor jou en onze lange vriendschap moeilijk deze brief te schrijven. Maar het probleem van het kwaad is zó kruciaal, dat het van levensbelang is het helder onder ogen te zien. Ik zal daarom proberen mijn eigen positie te verhelderen. Niet alleen ten behoeve van onszelf, maar ook om de lezers te helpen om deze problemen zelf onder ogen te zien. En ook voor onze kinderen en onze toekomstige wereld. Ik sta achter de uitspraak van Edmund Burke: ,,Het enige wat nodig is om het kwaad te laten overwinnen, is dat goede mensen niets doen".

DE MENS HEEFT ZOWEL KONSTRUKTIEVE ALS DESTRUKTIEVE NEIGINGEN

Ten eerste gebruik ik nooit het woord *demonisch*, behalve dan om duidelijk te maken wat ik *niet* bedoel. Mijn term *daimonisch* geeft iets wezenlijks anders aan. In *Love and Will* (het boek dat ik voornamelijk aan dit onderwerp wijdde) schreef ik: ,,Het daimonische is de drang in ieder wezen om zichzelf te versterken, te bevestigen, te kontinueren en te vergroten. (. . .) (De andere kant) van dezelfde bevestiging is dat, wat onze kreativiteit mogelijk maakt". (May, pag. 123).
Hiermee wil ik zeggen, dat ik de mens zie als een geordende bundel mogelijkheden. Deze mogelijkheden, gestuwd door de daimonische drang, zijn de bron van *zowel* onze konstruktieve als destruktieve neigingen. Wanneer de dai-

Mensaardige ideeën van Carl Rogers onderuit gehaald

monische drang in onze persoonlijkheid is geïntegreerd (m.i. het doel van psychotherapie), is kreativiteit, d.w.z. konstruktiviteit het resultaat. Wanneer het daimonische niet is geïntegreerd, kan het de persoonlijkheid in bezit nemen. Zoals het geval is bij blinde woede, kollectieve achtervolgingswaanzin ten tijde van oorlog, dwangmatige seks of onderdrukkend gedrag. Destruktiviteit is dan het resultaat.
Jij en ik hebben veel gevallen meegemaakt in adolescenten-therapie. Daarin blijkt vaak dat jongeren door hun ouders worden beschuldigd van destruktiviteit. Terwijl ze in feite alleen maar hun eigen onafhankelijkheid, zelfakseptatie en inderdaad hun eigen rechten probeerden te vestigen. Als we het daimonische ondergraven, zoals zovele therapeuten doen, bewijzen we onze kliënten géén dienst. Ik ben het eens met Rilke, die schreef: ,,Ik ben bang, dat als mijn duivels mij verlaten, mijn engelen dat ook doen". (. . .)

TENZIJ WE ONSZELF OPBLAZEN

In je brief erken je het bestaan van het kwaad rondom ons. Je schrijft: ,,Ik ben me zeer wel bewust van de ongelooflijke hoeveelheid destruktief, wreed, kwaadaardig gedrag in de wereld van vandaag – van oorlogsdreiging tot aan zinloos straatgeweld toe". Maar je zegt ook dat je gelooft ,,dat het de kultuur is, die het belangrijkste element vormt van ons kwaadaardig gedrag". Dit maakt de kultuur tot de vijand. Maar waaruit bestaat de kultuur dan uit mensen zoals jij en ik? Je schrijft over de ,,destruktieve invloed van ons opvoedingssysteem, de onrechtvaardigheid in welzijnsverdeling". Maar wie is verantwoordelijk voor deze destruktieve invloed en onrechtvaardigheid, behalve jij en ik en mensen zoals wij? De kultuur is niet iets dat ons door het noodlot wordt aangesmeerd.
Klaarblijkelijk is de kultuur zowel een grote zegen als een bron van kwaad. We kunnen zeggen dat zowel ons opvoedings- als ons ekonomisch systeem resultaten zijn van onze kultuur. Er is kultuur voor nodig om een zelf te scheppen en een zelf om kultuur te scheppen. Ze zijn de yin en de yang van het menszijn. Er is geen zelf behalve in interaktie met een kultuur en er is geen kultuur die niet uit zelven bestaat.
Het is waar dat iedere groep konformerend werkt via de wederzijdse verwachtingen van de leden. Maar dit is slechts één element. Het kan niet het feit verklaren dat mensen individueel en massaal tot oorlogshitserij, tot individuele en kollektieve moord kunnen overgaan. Volgens mij is het kwaad in onze kultuur mede de reflektie van het kwaad in onszelf en omgekeerd.
Je schrijft ook, in een andere kontekst maar over hetzelfde onderwerp: ,,De mensen van morgen (. . .) zullen in staat zijn te leven in deze nieuwe wereld, waarvan de omtrekken nog maar nauwelijks zichtbaar zijn. Maar, tenzij we onszelf opblazen, komt deze nieuwe wereld er onvermijdelijk en transformeert onze kultuur" (Rogers, 1980). Maar het is juist deze kultuur, die volgens jou ,,getransformeerd" wordt die (óók volgens jou) ons kan opblazen. De 7 van de 10 mensen die in de waarschijnlijkheid van de kernoorlog geloven, zijn óók de ,,mensen van morgen". Maar ze hebben een totaal ander gezichtspunt. Ze geloven klaarblijkelijk niet in een nieuwe wereld, die ,,onvermijdelijk" zal komen en onze kultuur zal ,,transformeren". Zij zien andere feiten. Sommigen van hen realiseren zich dat één enkele atoombom op Chicago 200.000 mensen zal doden. Amerika zal aan het eind van dit jaar ongeveer 2400 meer kernexplosieven bezitten dan aan het begin van het jaar, ten koste van biljoenen dollars. (. . .)
Ik noem dit een kollektieve psychose, die ons allen in haar dodelijke greep heeft. En we vinden het klaarblijkelijk aantrekkelijk genoeg om er aan mee te doen. Er bestaat geen voorbeschikte rede die maakt dat onze maatschappij ,,onvermijdelijk" overleeft of desintegreert als Rome, Griekenland en Egypte. En wat betreft het ,,goede" van de leden van onze maatschappij: of we overleven hangt af van het feit of jij en ik en miljoenen anderen onze destruktieve neigingen kunnen en willen ombuigen(. . .).

ROGERS SCHETST EEN VERLEIDELIJK BEELD VAN EEN NIEUWE WERELD

Je hebt ook geschreven over de nieuwe wereld, waar we volgens jou naar op weg zijn. Je schrijft: ,,Deze nieuwe wereld zal menselijker en menswaardiger zijn. Ze zal de rijkdom en mogelijkheden van menselijk verstand en geest exploreren en ontwikkelen. Ze zal individuen voortbrengen, die meer geïntegreerd en heel zullen zijn.(. . .) Het zal een meer natuurlijke wereld zijn met een hernieuwde liefde en respekt voor de natuur, (. . .). De technologie zal eerder gericht zijn op versterking dan op exploitatie van mensen en natuur. Deze wereld zal kreativiteit vrijmaken, omdat mensen hun kracht, mogelijkheden en vrijheid voelen. De winden van de wetenschappelijke, sociale en kulturele verandering zijn sterk. Ze zullen ons in deze wereld omringen. (. . .) We kunnen ervoor kiezen. Maar of we dat doen of niet, het zal blijken dat we tot op zekere hoogte onverbiddelijk naar een nieuwe kultuur toe bewegen" (Rogers, 1980, pag. 356).
Je schildert een verleidelijk beeld en iedereen zal er graag in willen geloven. Maar ik breng de woorden van Warren Bennis in herinnering die jouw standpunt karakteriseerde als ,,duivels onschuldig". Hoe kun je die ,,menselijker en menswaardiger wereld in overeenstemming brengen met het feit dat het zelfdodingspercentage in de Verenigde Staten in de laatste 30 jaar met 171% is gestegen? Het merendeel van deze grote toename is te vinden onder tieners en begin-twintigers. Hoe kan iemand hen vertellen dat hun wereld ,,de rijkdom en mogelijkheden van menselijk verstand en geest" exploreert? Wat zeg je van het feit dat belangrijke opinieonderzoeken (die in de vroeg-70-er jaren nog aantoonden dat slechts 1 op 5 Amerikanen geloofde dat het ,,volgende jaar slechter zou zijn dan dit jaar") nu onthullen, dat een meerderheid van 55% tot deze pessimistische mening is gedwongen? Hoe kan iemand met deze mensen praten over het vrijmaken van kreativiteit ,,daar mensen hun kracht, mogelijkheden en vrijheid voelen"? (. . .)

SCHOKKENDE RESULTATEN VAN EXPERIMENTEN

Ik vraag me af, hoe jij je uitspraken in overeenstemming weet te brengen met de beroemde experimenten van Stanley Milgram op de universiteit van Yale. Het doel van het experiment was om mensen die achter een glaswand zaten door middel van elektronische schokken te ,,leren" wanneer ze foute antwoorden gaven. Althans dat werd de proefpersonen meegedeeld. Het eigenlijke doel van het experiment was echter om na te gaan hoever mensen zouden gaan in het verhogen van het voltage bij het afstraffen van foute antwoorden. De proefpersonen moesten namelijk het voltage verhogen, naarmate het experiment vorderde.
De resultaten schokten Milgram. Meer dan 60% van de proefpersonen verhoogde namelijk gewillig de elektrische stroom tot een voltage waarvan ze wisten dat dit de personen achter de glaswand zou doden. Milgram beschrijft dat zijn onderzoek gewone en routinehandelingen van destruktiviteit betrof, die gewone mensen uitvoeren als ze opdracht daartoe krijgen." (Milgram, pag. 178). Hij zet uiteen dat zijn resultaten vergelijkbaar zijn met wat er in het proces van luitenant Galley (over zijn daden in My Lai tijdens de oorlog in Vietnam) naar voren kwam. Vrouwen, kinderen en oude mannen werden toen in koelen bloede door Amerikaanse

soldaten vermoord op kommando van luitenant Calley.
En wat zeg je van Philip Zimbardo's ,,gevangenis"-experiment op de Stanford-universiteit? Je zal je herinneren, dat Zimbardo en zijn assistenten hun psychologieklas van studenten verdeelden in ,,bewakers" en gevangenen". Deze moesten een bepaalde periode (gepland was twee weken) in de kelder van een gebouw doorbrengen. Het bleek dat de ,,gevangenen" de ,,bewakers" begonnen te pesten. En dat de bewakers terugpestten en al snel de gevangenen met stokken begonnen te slaan. Het geweld werd zo destruktief, dat Zimbardo tot zijn verrassing en spijt de experimenten al na één week moest stopzetten. (Zimbardo)
Deze studenten hadden vooraf geen bepaalde vijandigheid naar elkaar gehad. Ze waren mensen uit de middenklasse en ze zouden zeker passen in jouw kategorie van ,,mensen van morgen". Maar ze hadden een aanleg tot destruktiviteit die zonder veel provokatie, tot kwaad werd gerealiseerd. De kwaadaardige mogelijkheden schuilen dus juist onder de oppervlakte. Zimbardo is net als Milgram een psycholoog van formaat die alleen maar de menselijke mogelijkheden tot destruktiviteit en zelfbeheersing probeerde op te sporen. (...)

HET KWAAD IN DE PSYCHOTHERAPIE

Laten we het nu eens hebben over het kwaad zoals we dat ervaren op ons eigen terrein, dat van de psychotherapie. *(Rollo May haalt een experiment aan, dat Rogers in 1967 met zijn ,,kliënt-gerichte therapie" uitvoerde op schizofrenen. May was daarbij door Rogers met één van de 12 beoordelaars (zelf therapeut) gekozen. Hij haalt Roger's eigen verslag aan. A.N.).*
,,Bijzonder opvallend toen was de opmerking van alle observanten dat de kliënt-gerichte therapie op de een of andere manier de te verwachten gewone uitingen van negatieve, vijandige of agressieve gevoelens van de patiënt vermijdt. Dit houdt duidelijk in dat de kliënt-gerichte therapie minder open lijkt te staan om negatieve, vijandige of agressieve gevoelens op te vangen. Komt dat omdat de therapeuten minder respekt of begrip voor hun eigen negatieve, vijandige of agressieve gevoelens hebben en zodoende niet in staat zijn deze van de patiënt te ontvangen? Ze ,,geloven" simpelweg niet in het belang van negatieve gevoelens" (Rogers e.a., 1976. pag. 503). (...)
Ik acht het belangrijk dat patiënten in een therapie stelling kunnen nemen tegen hun therapeut. Dit is in overeenstemming met wat Braskin *(een leerling van Rogers, A. N.)* zei, toen hij zich realiseerde dat hij iets van de patiënt wegnam, als hij ,,te aardig was en zich teveel met de ander identificeerde". Wat hij wegnam was de mogelijkheid van de patiënt om onafhankelijk te worden. De kwaadheid van een patiënt is een wezenlijk deel van zijn motivatie en individuele stappen in de richting van psychische gezondheid te zetten. De kwaadheid van de therapeut kan ook een machtig hulpmiddel zijn om patiënten te laten ervaren welk effect hun gedrag op hun relaties in het algemeen heeft.
Dit betekent, dat aspekten van het kwaad – zoals: woede, vijandigheid tegenover de therapeut, destruktiviteit – in de therapie naar voren gebracht moeten worden. Persoonlijke autonomie ontstaat niet door het kwaad te mijden, maar door het direkt onder ogen te zien. Therapeuten moeten in staat zijn hun eigen kwaad – vijandigheid, agressie, woede – te voelen en toe te geven, willen ze in staat zijn diezelfde gevoelens bij hun kliënten waar te nemen en te aksepteren.(...)

GEEN DOEMDENKER

Het probleem van het kwaad – of liever gezegd van het niet aanpakken van het kwaad – heeft diepgaande en mijns inziens negatieve gevolgen voor de humanistische psychologie. Ik geloof dat het de grootste fout van deze beweging is. Yankelovich zei in zijn boek *New Rules* (...) dat de humanistische psychologie het narcisme van onze kultuur is. Ik ben het met hem eens. Narcisten zijn mensen die meer naar buiten dan naar binnen gericht zijn en die zo opgaan in eigen liefde dat ze niets meer aan kunnen met hun omgeving, andere mensen inkluis. Sommigen zijn aanhangers en leiders van de humanistische psychologie geworden om een veilige haven in de storm te vinden. Ze zoeken een gemeenschap van gelijkgestemde zielen, die niet thuis geven voor het kwaad buiten. Ik kies voor de minderheid die van de *Association for Humanistic Psychology* een organisatie wil maken die zich aktief met het goed en kwaad in onszelf, onze samenleving en onze wereld bezighoudt. (...)
Ik ben geen doemdenker. Zeker, ik houd van tragedies zoals die van Shakespeare en Eugene O'Neill, omdat ze de noblesse van het menselijk bestaan laten zien. Zonder tragedie zou het leven bleek, oninteressant en platvloers zijn. Ik moet altijd glimlachen als ik tijdens gesprekken met mijn zogenaamd optimistische vrienden merk dat als we aan fundamentele zaken komen – zoals de mogelijkheid van een atoomoorlog of de komende voedselschaarste of het feit dat deze planeet zichzelf naar alle waarschijnlijkheid binnen een afzienbaar aantal jaren zal vernietigen – hun optimisme een reaktieformatie *(afweermechanisme, A. N.)* op hun hopeloosheid blijkt te zijn en ik uiteindelijk hoopvoller ben dan zij. Dit komt volgens mij omdat mensen een levensfilosofie nodig hebben die stand kan houden, niettegenstaande mislukkingen of tijdelijke wanhoop.
Dit alles toont weer aan dat de termen ,,optimisme" en ,,pessimisme" verwijzen naar de staat van iemands spijsvertering en niets te maken hebben met waarheid.
Ik schrijf deze brief, beste Carl, met diep respekt voor jou en voor alles wat je voor ons hebt gedaan. Als ik me sterk heb uitgedrukt, komt dat doordat ik een sterke overtuiging heb.

Hoogachtend, Rollo May

De redaktie van de Journal kondigde aan, dat de diskussie over ,,het kwaad" in volgende nummers zal worden voortgezet. Wilt u hiervan op de hoogte blijven - en in het algemeen van de ontwikkelingen binnen de humanistische psychologie – neem dan een abonnement op ,,Rekenschap" waar in de tijdschriftenrubriek ,,Rekenschap international" hiervan voortaan regelmatig verslag zal worden gedaan. ■

Aangehaalde werken:

May, R.: *Love and Will,* New York 1969.
Milgram, S.: *Obedience to Authority,* New York, 1969.
Raskin, N.: Becoming – a therapist, a person, a partner, a parent, *Psychotherapy,* 1978, jaargang 15, nummer 4.
Rogers, C.: *A Way of Being,* Boston, 1980.
Rogers, e.a.: *The therapeutic relationship with schizophrenics,* Madison 1967.
Yankelovich, D.: *New Rules,* New York, 1981.
Zimbardo, P. G. e.a.: The mind is a formidable jailor: A Pirandellian prison, *New York Times Magazine,* 8 April 1973.

AANMELDING HOI

Vanaf 1 januari 1983 is weer aanmelding mogelijk voor het Humanistisch Opleidings Instituut.
Nadere informatie (brochure, mondelinge toelichting) is te verkrijgen bij Stichting Humanistisch Opleidings Instituut, Postbus 278, 4100 AG Culemborg, tel. 03450 - 12630 of 03450 - 14659).

VROUWENBOND FNV PROTESTEERT OVER ACHTERSTELLING VERBOND

Het wél konsulteren van de Raad van Kerken en het niet uitnodigen van het Humanistisch Verbond bij de informatiebesprekingen van Scholten is ook bij het distrikt Noord-Holland Zuid van de Vrouwenbond FNV in het verkeerde keelgat geschoten. De vakbond heeft een brief gestuurd naar de minister-president waarin zij pleiten voor gelijkberechtiging van alle bevolkingsgroepen. Dus ook van het onkerkelijk deel. De vrouwenbond dringt bij de premier aan tot het meewerken aan de totstandkoming van de Raad voor de Levensbeschouwing, waarin naast de kerken ook het Humanistisch Verbond zal zijn vertegenwoordigd.
Voor het HV is deze steun vanuit de vakbond met instemming ontvangen. (HvH)

MANNENPRAATGROEP A'DAM

In de gemeenschap Amsterdam start op 17 januari 1983 een mannenpraatgroep onder leiding van Albert Nieuwland en Henk ter Heide. De groep zal vijf ochtenden van acht tot tien bijeenkomen. Opgave en inlichtingen bij Henk ter Heide, tel. 020-822272.

Cees van der Hulle nam afscheid van het HV

TWEEËNTWINTIG JAAR VECHTEN VOOR KEUZEVRIJHEID

10 december j.l. nam Cees van der Hulle (63) afscheid als hoofd van de dienst zieken-, verpleeg- en bejaardentehuizen. Na vijftig (!) jaar werken, waarvan de laatste tweeëntwintig jaar in vaste dienst van het Verbond is het genoeg geweest. Hij stopt definitief met werken. Over zijn werk, over de verzuiling waartegen hij moest knokken, over zijn motivatie en over het Humanistisch Verbond had Rina Spigt een gesprek met hem.

Cees van der Hulle was ooit landarbeider in Zeeland, waar hij ook vandaan komt. Later werd hij havenarbeider en bouwvakker, weer later bode van het ziekenfonds. Dat was in de tijd dat het Verbond kontakt met hem zocht, rond 1955.
Zou Cees geen mensen weten die zouden willen helpen bij de wederopbouw van Zeeland na de watersnoodramp van 1953? Er waren vrijwilligers nodig voor de humanistische geestelijke verzorging in de arbeiderskampen, waar daklozen tijdelijk verbleven. En zou Cees misschien zelf ook niet . . .?
Dat was het begin van Cees' werk voor het Verbond. Eerst met tegenzin, want hij had het al zo druk in de vakbond, in de politiek en in allerlei kommissies, bovendien had hij ook nog een gezin. Maar later toen hij de zin van het werk begon in te zien liet hij er zelfs de enige avond die hij altijd voor zichzelf reserveerde voor schieten: de repetitie van de stedelijke harmonie. Hij werd vrijwillig humanistisch geestelijk verzorger. En in 1960 kwam hij in vaste dienst.
Cees van der Hulle: ,,Toen ik begon in dat werk, waren er andere dingen aan de orde dan nu in 1982. Het ging toen om wel of niet kremeren, de eed of de belofte, wel of niet zwemmen of fietsen op zondag, of je gezamenlijk met je kinderen in bad zou mogen, of je kinderen van zeventien, achttien jaar als die een vriend of een vriendinnetje hadden samen met vakantie mocht laten gaan, of die samen thuis mochten zijn als de ouders weg waren, antikonseptie. Daar wilden de mensen met je over praten. Over: wie bepaalt hoe je moet leven. In die tijd hadden we het beroemde Mandement gehad. (De bisschoppelijke boodschap met daarin een aantal strenge leefregels). Je mocht bijv. niet lid zijn van bepaalde politieke partijen of vakbonden als NVV en PvdA, niet luisteren naar, laat staan lid zijn van omroepen als VARA en VPRO. Dat leefde nog volop. Moderne katholieken werden bij overtreden van de regels geëxcommuniceerd of kregen als ze overleden geen sakramenten toegediend. Dat was de sfeer van die tijd, met direkte beïnvloeding van de leefsituatie van hogerhand en de strijd om daar onder uit te komen. Om zelf je normen vast te stellen.

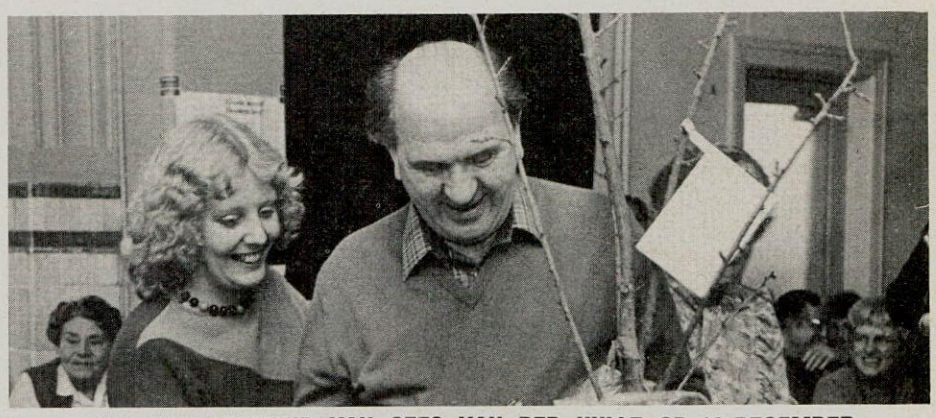

BEELD VAN HET AFSCHEID VAN CEES VAN DER HULLE OP 10 DECEMBER

Als je dan kijkt naar nu, naar 1982 dan zie je dat de normen en de waarden van toen op de helling zijn gegaan. Voeg daarbij de sekularisatie van het godsdienstig en met name het pastoraal denken, dan lijkt het of er heel wat veranderd is. Natuurlijk worden wij ook in het werk van de geestelijke verzorging gekonfronteerd met andere problematieken. Maar die zijn alleen maar anders in presentatie. Nu zitten we met abortus, euthanasie en zelfdoding. Wie beslist er over leven, zowel verkorting als verlenging? Van wie is het leven?

RINA SPIGT

Dat is de centrale vraag waar het nu om gaat. In de samenleving van nu zie je dan weer dat hele traditionele vasthoudende denken terug over dit soort problemen. In principe is er niet zo veel veranderd. De strijd ligt nog open. Er moet nog veel gebeuren, wil het humanisme algemeen in de mensen geaksepteerd zij, willen de mensen veel vrijer, veel waarachtiger aan zichzelf toekomen.

Tegenwoordig lopen in heel wat ziekenhuizen, bejaardentehuizen en verpleegtehuizen humanistische geestelijke raadslieden rond. Daar zijn heel wat moeilijke gesprekken met christelijke direkteuren voor nodig geweest: oog in oog met de verzuiling! Kun je eens iets over die gevechten vertellen?

Cees van der Hulle: ,,Het is gewoon onvoorstelbaar hoe onbegrepen het is dat je aan niet-godsdienstige mensen, aan buitenkerkelijken humanistische geestelijke verzorging wilt aanbieden. Dus niet alleen aan leden van het Verbond, maar aan die grotere groep. Dan vinden ze je arrogant, je krijgt verwijten over hooghartigheid in je denken en eisen. Je krijgt gewoon op je boterham: hoeveel leden hebben jullie? Dat is de kern van de zaak waartegen je moet vechten. Direkteuren, ook sommige buitenkerkelijke, begrijpen niet dat cijfers over je ledenaantal niet altijd de doorslag hoeven te geven. Onze maatschappij is teveel ingesteld op cijfers, kijk maar naar de terreur van de kijkdichtheidscijfers op televisie die bepaalt hoe je een programma moet brengen. Zoiets moet je zeker met humanisme of godsdienst niet doen."

VEEL BEREIKT

,,Ik heb me wel eens teleurgesteld gevoeld in niet-godsdienstige besturen of direkties die toch geen humanistische geestelijke verzorging wilden aanbieden. In Brabant en Limburg heb ik bovendien direkteuren meegemaakt die botweg menen dat ieder mens ,,ergens nog wel een stuk geloof had." En dat proberen ze dan nog te bewijzen ook. Als ik zei dat dat dan wel zou blijken als men kon kiezen tussen een dominee, een pastoor en een humanist dan woven ze dat weg. Het hele konflikt berust op de traditioneel verworven plaats van de godsdienst, van het christendom in onze samenleving. Veel mensen durven

geen keuzen te maken ten opzichte van levensbeschouwingen, laat staan anderen die keuzen te laten maken. Dat is wat me in dat werk zwaar gevallen is."
Het werk was zwaar, maar tussen 1975 en 1982, de periode dat Cees hoofd van dienst was, heeft hij ongelooflijk veel bereikt. En hier kunnen cijfers toch wel iets duidelijk maken. In 1975 toen hij begon waren er twintig professionele geestelijke verzorgers werkzaam in een aantal zieken-, bejaarden- en verpleegtehuizen. Nu in 1982 is dat aantal gestegen tot 64 geestelijk verzorgers, een gigantische uitbreiding grotendeels bevochten door Cees van der Hulle in die moeizame gesprekken met tehuisdirekties.
Als je Cees vraagt naar de wortels van zijn strijdbaarheid, naar wat hem drijft, verwijst hij naar vroeger, naar zijn jeugd. ,,Ik ben de zevende uit een gezin van tien kinderen, dat was in die jaren zo, zo'n groot gezin. Ik had een invalide vader, hij overleed op 48-jarige leeftijd. In die tijd waren er geen sociale voorzieningen, je had een burgerlijk armenbestuur, dat was van de kerk. Zaterdags moest ik met mijn zus naar een klein winkeltje, daar woonde een diaken, die deed de uitkeringen. Daar kreeg je 75 halve centjes in rolletjes, dat was de opbrengst van de kerkkollekte van de zondag tevoren. Dan moest je de pet in de hand nemen en wachten tot die meneer dat gaf; het was zo'n oud winkeltje met zo'n belletje en een toonbankje met daarop een koffiemachientje en een stroopvat. Je moest dan dank je wel meneer zeggen, en dan moest je achteruit lopend de winkel uit, zoals voor vorsten, koningen. Dat is één. Daar komt bij: mijn vader was een verwoed socialist, ook een christen, maar ik denk dat hij in deze tijd zonder meer een zeer overtuigd humanist zou zijn geweest. We woonden in een Zeeuws soort Staphorst-gemeente met zeven kerken die elkaar bestreden tot en met; vanwege de invaliditeit van mijn vader konden we niet alle zondagen in de kerk zijn en dat stempelde ons. Dat heeft ons gevormd, niet alleen die feiten, maar dat die je in alle situaties werden nagedragen: je was minderwaardig, het was je eigen schuld. Alles was in die samenleving zonde en verderf. Ik heb dat altijd als bijzonder vernederend ondergaan. Zo groeide mijn overtuiging dat mensen vanuit vrijheid pas keuzen konden maken. Later was die overtuiging ook niet moeilijk in mijn werk te vertalen: je kunt pas kiezen als je mogelijkheden aangeboden krijgt en ik vond dat besturen en direkties verantwoordelijk waren om die keuzemogelijkheden aan te bieden. Dat is een demokratisch recht. Het vechten voor die keuzevrijheid is een groot deel van mijn werk geweest.

LACHEN MAG OOK

Hoe kijk jij aan tegen het georganiseerde humanisme in Nederland?

Cees van der Hulle: ,,Ik denk dat Carmiggelt toen hij de Jaap van Praagprijs kreeg uitgereikt iets zei dat mij zeer aansprak. Hij zei: ,,ik ben eigenlijk geen lid van het Humanistisch Verbond, ik denk dat ik het ook nooit zal worden, want dan denk ik dat ik geen humanist meer ben!" En ik denk dat hij daar de kern van de problemen van een georganiseerd humanisme mee aangeeft. Wij gebruiken het woord ,,gemeenschap" in de betekenis van organisatie, maar ik heb zo weinig bijeenkomsten meegemaakt van het Humanistisch Verbond waar ik gelachen heb, waar ik me ontspannen heb gevoeld. Spontane, speelse dingen, een mens moet altijd durven spelen tegen de traditie van het calvinisme in, tegen de starheid, dat heb ik in het Verbond altijd erg gemist. Begrijp me goed, de noodzaak van organisatie heb ik geproefd, ik vind ook dat mensen lid moeten worden van het Verbond, maar ik meen dat het Annie Schmidt was die zei – toen haar gevraagd werd of ze een boodschap voor de mensen had: ,,*lachen* mag ook van God". Dat ontbreekt volgens mij in dat georganiseerd humanisme, niet in de humanist: die humor, dat relativeren. Humanisme is voor mij zo natuurlijk als het maar kan! ■

Agnosticism A cautious attitude to definite knowledge of any kind. The main principle was stated by **T. H. Huxley** in a letter to Charles Kingsley, after the death of his child: 'I neither deny nor affirm the immortality of man. I see *no reason for believing* it, but, on the other hand, I have *no means of disproving* it'. The words we have ital-

WEET U WAT AGNOSTICISME PRECIES IS?

Het woordgebruik in de ,,Humanist'' wordt nogal eens als moeilijk ervaren door lezers. Een klacht die door alle jaren van het bestaan van het blad heeft doorgeklonken. De redaktie van de ,,Humanist'' spant zich in om de schade zo beperkt mogelijk te houden. Maar het schijnt dat moeilijke woorden inherent – pardon: noodzakelijk eigen – zijn aan levensbeschouwelijk denken en schrijven. In deze mening wordt de redaktie gesterkt door het onlangs verschenen verklarend woordenboekje dat de Britse humanisten Robin Odell en Tom Barfield het licht hebben doen zien. Het heet ,,A Humanist Glossary'' (een humanistisch woordenboekje) en bevat een voorwoord van de bekende humanist Harold Blackham.
Het is een 24 pagina's tellend boekje waarin vele hopeloos moeilijke termen helder worden verklaard. Daarnaast wordt in kort bestek verwoord wat bekende personen zoal hebben bijgedragen aan het (humanistische) denken.
We hebben als voorbeeld een mooie en dus moeilijke term voor u uitgekozen, namelijk agnosticisme (zie illustratie).
Dit humanistische woordenboekje is in de Engelse taal en als u deze redelijk beheerst kunt u er aardig wegwijs raken in het labyrint (staat er niet in) van humanistisch woordengegoochel. Als er genoeg belangstelling is voor dit humanistische woordenboekje, zal de uitgave worden uitgebreid.
U kunt het boekje bestellen door te schrijven naar: Rationalist Press Association Ltd., 88 Islington High Street, Londen N1 8EW England. Helaas is ons de Nederlandse prijs niet bekend. (HvH)

VERVOLG VAN PAG. 9
daar toch wel een vraagteken bij gezet worden.
Tenslotte is de indruk die de minister-president meent te moeten wekken, alsof deze regering zou handelen in de geest van wat de demonstranten van de 21ste november voor ogen stond, op het randje van onfatsoenlijk te noemen.

VISIE ONTBREEKT PIJNLIJK

Een regeringsverklaring, waarin duidelijk wordt gezegd wat men wil en waarom men het wil. Aan deze duidelijkheid heeft het in de afgelopen jaren nog al eens ontbroken. Bezien we dit dokument echter op zijn geestelijk gehalte, dan wordt het ons koud om het hart. Een waarlijke visie, waarin mensen hoop voor de toekomst kunnen putten en die de zin van het politieke bedrijf waarmaken, ontbreekt pijnlijk. Helaas ontbreekt het ook in de opposi-

tiebanken aan werkelijk visionair inzicht.
Wanneer de premier aan het einde van zijn verklaring zegt dat onze samenleving in de winter terecht is gekomen, dan bekruipt mij het gevoel dat de ijstijd is aangebroken: de mens kruipt terug in zijn holen, het recht van de sterkste geldt en de kwaliteit van het bestaan wordt ingeruild voor de kwantiteit. De politiek ziet geen kans meer de voorwaarden te scheppen waardoor het voor een ieder mogelijk is zin en inhoud van zijn leven te ontdekken. Indien humanisten zich gesteld zien tegenover dergelijke ontwikkelingen, dan vraagt men niet meer of de een of andere maatregel politiek haalbaar is, maar of het geschetste perspektief nog op een menswaardige wijze haalbaar is. Wellicht een mooi thema om niet alleen binnenskamers, maar ook eens met politici door te nemen.

Chiel Verduijn

De toekomst van het Humanistisch Verbond

GROEP GROEI:

VERBOND MOET WEER VOORTREKKERSFUNKTIE KRIJGEN

De projektgroep Groei konkludeert (. . .) dat er iets wezenlijks mis moet zijn met de aantrekkelijkheid van het Humanistisch Verbond, dat het Verbond iets onder de leden heeft. Want hoe is het anders te verklaren dat slechts 5 tot 10 procent van de leden aktief deelneemt aan aktiviteiten in de schoot van het HV-verenigingsleven: de plaatselijke gemeenschappen. Vele van deze gemeenschappen leiden een moeizaam bestaan, ondanks alle goede bedoelingen. Zou het anders kunnen, beter? De groep Groei denkt van wel (. . .)"

(Uit de inleiding bij de notitie „Groeien gaat van binnenuit", februari 1982)

Dit nummer is de laatste „Humanist" van het jaar 1982. Een jaar waarin veel gebeurde, zowel buiten als binnen het Humanistisch Verbond. Eén van de meest opmerkelijke dingen voor de lezers van de „Humanist" was de in het begin van dit jaar opgezette aktie van de projektgroep Groei om lezers op te wekken hun mening te geven over het Humanistisch Verbond. Onder het motto „Wat leeft er onder de leden van het HV over wat het HV onder de leden heeft", riep de groep Groei HV-leden op om hun mening te geven over het reilen en zeilen van het Verbond. Velen reageerden door hun mening te geven op een speciaal hiervoor bestemde achterpagina van het februarinummer.

HES VAN HUIZEN

Daarnaast legde de groep Groei zijn oor te luister bij een aantal deskundigen buiten het HV. Deskundigen waarvan mag worden verondersteld dat zij een vruchtbare visie hebben op de plaats, rol en de toekomst van het HV in de Nederlandse samenleving.

Nu, aan het eind van het jaar en met het oog op het komende HV-kongres in mei 1983 is de groep Groei in de beslissende fase van zijn werk gekomen: het formuleren van een kongresvoorstel.

In dit artikel een samenvatting van de belangrijkste kritiekpunten die boven water kwamen naar aanleiding van binnengekomen reakties en de visie die de groep Groei op basis van alle reakties heeft ontwikkeld.
In de loop van 1983 zullen de komplete interviews met de deskundigen (gemaakt door Wim Jungman) worden gepubliceerd in een brochure. En begin volgend jaar zal het kongresvoorstel van de groep Groei worden gepubliceerd, tezamen met alle voorstellen van hoofdbestuur en gemeenschappen. Maar ook nu is al het een en ander te zeggen over de zaak waar de groep Groei zich het afgelopen jaar intensief mee heeft beziggehouden: de toekomst van het Humanistisch Verbond.

De projektgroep Groei heeft er dit jaar heel wat vergaderuurtjes opzitten. Dat is ook niet zo verwonderlijk als je de pretentie hebt om struktuur, werkwijze en presentatie van het Humanistisch Verbond aan een grondige analyse te onderwerpen die dan ook nog moet uitmonden in een konkrete aanzet tot bezinning en verandering. Een aanzet waarvan de groep hoopt dat die zal leiden tot een nieuw elan in het Verbond.
Laten we eens kijken wat de groep Groei zoal boven water heeft gehaald. In een korte voorbeschouwing – voordat zij komen tot een konkreet voorstel om het HV zowel inhoudelijk als organisatorisch op een ander spoor te zetten, – schetst de groep in vogelvlucht de ontwikkeling van het Verbond als volgt.

In het meer dan 35-jarige bestaan van het Humanistisch Verbond is er altijd wel kritiek geweest op het reilen en zeilen van het georganiseerd humanisme in Nederland, zoals dat gestalte krijgt in de vereniging Het Humanistisch Verbond. Herhaaldelijk is getracht deze kritiek te beantwoorden met veranderingen waarin ieder zich kon vinden.
Toch zou men kunnen zeggen dat het Verbond te weinig meeveranderde met de samenleving waarvan het een deel is. Oorspronkelijk had het een voortrekkersfunktie in een maatschappij die nog grotendeels was ingericht op grond van christelijke normen en waarden. Toenemende ontkerkelijking leidde tot oprichting van neutrale organisaties die de rol en daarmee de voortrekkersfunktie van het HV overnamen.
Daarnaast raakte het HV in een ambivalente positie door enerzijds de verzuilde strukturen van de maatschappij te willen doorbreken, maar anderzijds deze te bestendigen door zelf de trekken van een zuil aan te nemen. Het HV bewerkstelligde in de loop van vooral de laatste jaren veel erkenning als vertegenwoordiger (en spreekbuis) van de veelal niet-georganiseerde humanisten; en zelfs van buitenkerkelijken in het algemeen. Een ontwikkeling die het HV geen windeieren heeft gelegd. Het leidde tot een groei van de organisatie. Het centraal buro in Utrecht kreeg hierdoor gewild of ongewild steeds meer een centralistische funktie. En het HV veranderde van een voornamelijk op vrijwilligers draaiende vereniging tot een organisatie met meer dan 500 medewerkers in één of ander dienstverband. Door deze groei ontstonden problemen; de HV-strukturen bleken nauwelijks geschikt voor deze grote aanwas van medewerkers en nieuwe aktiviteiten.
Een en ander leidde tot veel onzekerheid en onenigheid over de te bewandelen wegen. Het leek er wel op dat het HV alle wegen tegelijk probeerde te bewandelen, zonder zich wezenlijk te bezinnen op begaanbaarheid en doel. Met name de laatste twee jaar is binnen het HV het besef gegroeid dat de haperende organisatie een duidelijke, afgebakende weg met een zichtbaar doel moet inslaan.
Tot zover de projektgroep groei in zijn analyse van de huidige positie van het Verbond. Hierbij moet worden aangetekend dat hierover in de groep geen unanieme overeenstemming bestaat: Jan de Leede distantieerde zich namelijk nadrukkelijk van deze tekst, terwijl de andere leden zich wel in deze analyse konden vinden.
Ook over het uiteindelijke kongresvoorstel van de groep Groei bestaat op het moment dat dit artikel wordt geschreven, nog geen overeenstemming.
Kern van het voorstel moet worden dat het Humanistisch Verbond weer primair een voortrekkersfunktie moet gaan vervullen in de Nederlandse samenleving. Dit kan worden bereikt door het aanzwengelen van diskussies over essentiële kernvragen die spelen in de huidige maar vooral ook toekomstige maatschappij. Uitgangspunt hierbij is dat het humanisme vanuit haar levensbeschouwelijke aard een zinvolle bijdrage kan leveren aan de oplossing van problemen die de samenleving en het samen leven bezighouden en bedreigen. Volgens de groep Groei zal hiervoor een wijziging van de struktuur van het HV noodzakelijk zijn door uit te gaan van een projektmatige opzet.

Tot zover in (zeer kort) bestek de stand van zaken bij de projektgroep Groei. Na de definitieve formulering van het kongresvoorstel zal deze in het hoofdbestuur worden besproken en met een preadvies worden aangeboden aan het kongres. U kunt hiervan binnenkort uitgebreid kennis nemen, tezamen met alle andere ingediende kongresvoorstellen, in een speciale kongresbijlage van de ,,Humanist". ■

In de groep Groei hebben de volgende mensen zitting:
Henny Baas, Jan de Leede, Paul Custers, Casper Vogel, Hes van Huizen, Cherry Turél en Ron Huijbregts.

Kritiek van leden: duidelijke signalen dat het anders moet

De belangrijkste kritiekpunten die werden geïnventariseerd naar aanleiding van binnengekomen reakties op het diskussiestuk ,,Groeien gaat van binnenuit''.
Uit de (vaak uitvoerige) reakties blijkt zonneklaar dat velen van mening zijn dat er veel schort aan struktuur, werkwijze en presentatie van het Humanistisch Verbond.
Voor de groep Groei zijn het duidelijke signalen dat het anders moet.
Door de aanpak van de diskussie bereikte de groep Groei veel kritiek van leden die anders zelden of nooit worden gehoord. De groep Groei hecht grote waarde aan deze kritiek omdat deze representatief wordt geacht voor de meerderheid van de leden. Want in tegenstelling tot een aktieve minderheid is onder de grote meerderheid de doorstroming van leden het grootst: Binnen drie jaar zegt bijna de helft zijn lidmaatschap weer op.

ANDERE BINDINGEN GEWENST

De ,,niet-aktieve" leden (geschat: 14.000 van de 16.000) krijgen niet wat ze van hun lidmaatschap verwachten. Daarnaast zijn er te weinig vormen van binding mogelijk. Andere (cq. lossere) bindingen zijn gewenst. Vaak wordt de kontributie als te hoog ervaren.

PRIORITEITEN NIET GOED

De gemeenschappen funktioneren onvoldoende. Daarnaast geven HV-bestuur en HV-diensten onvoldoende steun en service aan plaatselijke afdelingen en groepen. En om het anders te stellen: ,,Utrecht" bepaalt teveel wat er gebeuren moet. Ook vinden velen dat in het algemeen het HV zijn prioriteiten niet goed stelt; en dat de verenigings- en organisatiestruktuur niet zijn berekend op de vereiste taken.

PRESENTATIE MOEILIJK EN SAAI

Voor wat betreft de presentatie en publiciteit van het Verbond, is men vaak negatief. De publiciteit is niet goed; radio en televisie zijn te weinig herkenbaar als humanistisch medium en de ,,Humanist" is te moeilijk en te saai. Verder is de HV-presentatie in 't algemeen te elitair, te intellektueel en te moeilijk. En het HV wordt als koud, onpersoonlijk en rationeel ervaren. Tot slot hierbij: de presentatie vanuit ,,Utrecht" en vanuit de gemeenschappen sluiten volgens velen niet op elkaar aan.

TEVEEL PARTIJPOLITIEK

Als het HV standpunten bepaalt, gaat het voor velen te zeer uit van het politiek haalbare. Men vindt dat de partij-politiek teveel het beleid bepaalt.

NIET AANTREKKELIJK

In het algemeen wordt het HV ervaren als niet aantrekkelijk voor mensen die nog geen lid zijn. En voor mensen die wel lid zijn, heeft het HV blijkbaar weinig te bieden.

ER WORDT VOOR U GEKNIPT

Veel mensen zijn niet op de hoogte van het feit dat het Humanistisch Verbond ook een zogenaamde Knipselkrant uitgeeft. Dit is een tweewekelijkse krant van rond de 40 pagina's en geeft een overzicht van wat er zoal in de dagbladen verschijnt (met name De Volkskrant, Trouw, Het Parool en NRC Handelsblad).
Voor mensen die op de hoogte willen blijven van de laatste ontwikkelingen op gebieden met een (levens)beschouwelijk karakter (en wat is dat niet?), is het ondoenlijk daarvoor vier kranten per dag door te worstelen. Hier biedt de knipselkrant een mogelijke oplossing. Nieuws en achtergrondartikelen over zaken als vrouwen, geestelijk leven, homo's, minderheden, technische ontwikkelingen, de kerken en uiteraard het humanisme.
Ook worden de beste cartoons uit bovenstaande dagbladen opgenomen. Overigens staan in de HV-knipselkrant ook regelmatig artikelen uit weekbladen, studentenbladen, en anderszins interessante lektuur.
Voor redakties van gemeenschapsbladen ligt hier een mogelijkheid om ideeën op te doen en eventueel nieuws weer aan hun lezers door te geven.
De HV-Knipselkrant verschijnt elke twee weken en kost slechts *f* 100,– per jaar (eksklusief porti). Een uitgave van de publiciteitsdienst van het Humanistisch Verbond. Als u interesse heeft in een gratis proefnummer, kunt u Dini Boer bellen: 030-318145. (HvH)

SATIRE IN HET ERASMUSHUIS

Als vervolg op deze cartoonisten-kalender zal vanaf 17 januari een expositie worden gehouden van zelfgekozen werk van deze twaalf cartoonisten. De expositie vindt plaats in het Erasmushuis (het centraal buro van het Humanistisch Verbond) en duurt tot en met 19 februari.
Adres: Oudkerkhof 11 in Utrecht (vlak bij het stadhuis, niet ver van het station). De toegang is gratis en u bent van harte welkom.

EERSTERANGS EKSKUSES VAN OMBUDSMAN

„Als je de ethiek niet binnenhaalt kun je ook atheïstische of mensonwaardige toestanden binnenhalen...", aldus de heer Rang, zoals u waarschijnlijk bekend onze nationale ombudsman. Een ombudsman is iemand die konflikten oplost. Maar Rang slaagde er al in om, voordat hij goed en wel met zijn werk was begonnen, met bovenstaande uitspraak in de Haagse Post van 31 juli humanisten en andere buitenkerkelijken op stang te jagen.
Het Humanistisch Verbond vroeg de ombudsman om een nadere verklaring van zijn vreemde uitspraak. Die verklaring is, na herhaald verzoek van het HV, nu eindelijk bij het Verbond ontvangen. Maar alla, de ombudsman biedt zijn verontschuldigingen aan, zowel voor de vertraging als voor de uitspraak zelf. Hij begrijpt niet hoe een en ander zo in de Haagse Post is terechtgekomen. „Wat ik wel weet," schrijft hij in zijn brief aan het HV, „is dat het weergegevene mijn visie in die vorm niet is want de koppeling atheïstisch en mensonwaardig is per definitie onjuist". Zo is dat. (HvH)

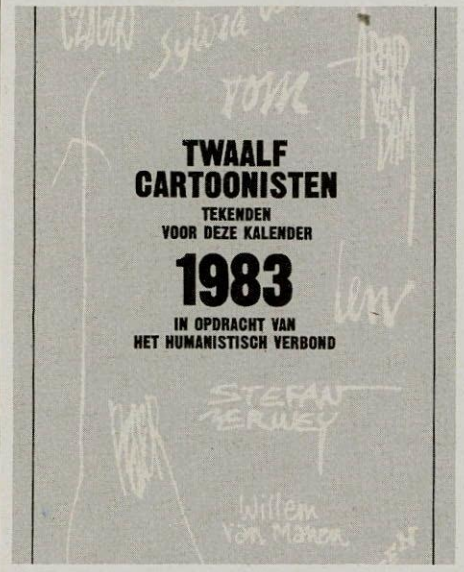

HV-KALENDER LOOPT ALS EEN TREIN

De kalender van het Humanistisch Verbond is uit. Deze unieke produktie van twaalf bekende cartoonisten als Peter van Straaten, Opland, Stefan Verwey, Tom en Collignon heeft in de pers al veel aandacht gekregen. Als u de kalender nog niet heeft besteld of van een bekende heeft gekregen, kunt u hem nog bestellen door *f* 2,85 (dat is inklusief porto) over te maken op postgiro 58 t.n.v. het Humanistisch Verbond onder vermelding van „Kalender '83".

HOM: NEDERLAND VOERT EEN BESCHAMEND VLUCHTELINGENBELEID

De traditie van gastvrijheid tegenover vluchtelingen – waar Nederland eeuwenlang op kon bogen – staat in een schril kontrast met het vluchtelingenbeleid dat de afgelopen vijftig jaar is gevoerd. Vooral de laatste jaren is dat beleid aanzienlijk verscherpt. Asielzoekers die niet direkt worden teruggestuurd, krijgen te maken met jarenlange toelatingsprocedures. Van hen die wel worden toegelaten, wordt slechts een klein gedeelte als politiek vluchteling erkend. Verreweg de meesten worden afgescheept met een surrogaatstatus. Door relatief weinig vluchtelingen uit te nodigen en weinig asielzoekers toe te laten heeft Nederland de weinig eervolle positie bereikt van het minst gastvrije West-Europese land. Daarbij heeft Nederland ook nog haar bijdrage aan het Hoge Commissariaat van de Verenigde Naties voor Vluchtelingen verminderd. Al met al voert Nederland een beschamend vluchtelingenbeleid.
Dit is de konklusie van het Humanistisch Overleg Mensenrechten, een organisatie die is opgericht door het Humanistisch Verbond, Humanitas en De Vrije Gedachte. Onlangs heeft het Hom een brochure uitgegeven waar in zestig pagina's wordt belicht hoe Nederland van een traditioneel gastvrij land veranderde in het minst gastvrije land van Europa. Behalve o.a. een lang interview met de heer Nawijn, hoofd van de afdeling Asielzaken, geeft het Hom ook enige aanbevelingen voor een beter asielbeleid. Zo wil het Hom dat de regering het vluchtingenverdrag ruimer uitlegt en de zogenaamde B-status niet gebruikt om te voorkomen dat de A-status wordt verleend. Verder moet de informatie die mensenrechtenorganisaties verstrekken, doorslaggevend zijn bij de beoordeling van vluchtelingen en moet de procedure die momenteel jaren in beslag neemt worden teruggebracht tot maximaal zes maanden. Ook vindt het Hom dat Nederland de VN-bijdrage voor vluchtelingen aanzienlijk moet verhogen en dat de regering een vaste vorm van overleg op moet zetten waarin de adviserende funktie van partikuliere hulporganisaties struktuur krijgt.

De brochure van het HOM over het vluchtelingenbeleid is te bestellen door *f* 4,10 (dat is inklusief porto) over te maken op postgiro 1460115 t.n.v. HOM Utrecht onder vermelding van „brochure vluchtelingen".

BRIEVEN

H.V. UITZENDING OVER VREDE EN VEILIGHEID

Zoals velen van u gezien zullen hebben werd op vrijdag 5 november om 10 uur 's avonds door de televisieafdeling van het HV een uitzending verzorgd, met als onderwerp: „Vrede en Veiligheid".
Men had daarvoor de vorm gekozen van een interview door een neutrale gespreksleider, van een voorstander van de NATO-politiek en een fervent tegenstander van deze politiek. Bovendien was een uitgenodigd publiek – waaronder ikzelf – van circa veertig koppen (dit om het woord man niet te gebruiken), bij de uitzending aanwezig. De reden dat ik hier nu op reageer is, dat ik het een geslaagde utzending vond, omdat hiermee naar mijn mening goede, objektieve informatie geboden werd, over een moeilijk en fel omstreden onderwerp. De televisieafdeling is in het verleden nogal eens bekritiseerd en daarom lijkt mij hier een woord van waardering wel op zijn plaats.
Uiteraard blijft er altijd wel wat te wensen over. Prof. Voorhoeve (VVD), die de NATO-politiek verdedigde, reageerde intelligent en helder op de vragen van de gespreksleider en de argumenten van zijn tegenstander, maar was wellicht wat te emotieloos om bij het publiek aan te slaan. Bram van der Spek (PSP), een overtuigd pacifist en tegenstander van de NATO-politiek, was een voortreffelijk spreker, maar legde naar mijn mening wat té veel de nadruk op zijn opvatting dat de hele maatschappij omgeturnd moet worden, waardoor het eigenlijke onderwerp niet helemaal tot zijn recht kwam. Ook had de inspraak van het publiek wel wat groter kunnen zijn, maar de beschikbare tijd van een half uur was wel erg beperkt. Al met al naar mijn mening een uitzending het HV waardig!!!

J. Rutgers (Amstelveen)

HV OP RADIO & TELEVISIE

radio

HET VOORDEEL VAN DE TWIJFEL
dinsdag, 18.30–19.00 uur, Hilversum 2
woensdag, 18.30–19.00 uur, Hilversum 2

televisie

VIJF MINUTEN BEDENKTIJD
elke zondagavond 20.40–20.45 uur op Nederland 2.

Lekker rustig genieten van 'n betaalbare gezinsvakantie in mooi Drente?

VakantieCentrum de Kwartjesberg in Drouwen ligt midden tussen de bossen. De prachtige omgeving biedt alle mogelijkheden voor ontspanning. Ook in het Centrum zelf veel faciliteiten. Slaapcomfort: vrijwel hotelaccommodatie. De keuken is prima. Zowel volpension als logies/ontbijt mogelijk. Ideaal voor elk gezin . . . en nog betaalbaar óók! Gezinsvakanties mogelijk tijdens álle schoolvakanties, m.u.v. Kerstvakantie. Informatie en reserveringen: Buro V.O.O., Postbus 50557, 1007 BD Amsterdam, tel. 020-769276 of tel. inl. bij de Kwartjesberg: tel. 05999-4200.

A.H. GERHARDHUIS
AMSTERDAM

In het A.H. Gerhardhuis, een verzorgingshuis voor 250 bejaarde Amsterdammers, dat is aangesloten bij de Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden, ontstaat binnenkort een vakature voor de funktie van

hoofd civiele dienst

Zijn/haar taak zal bestaan uit het doelmatig organiseren en leiden van alle huishoudelijke werkzaamheden en afdelingen waaronder keuken, linnenkamer, schoonmaak-, onderhouds- en technische dienst, voedingsdienst, inkoop, voorraadadministratie en het opstellen van werkroosters.

Door de aard der werkzaamheden zal hij/zij voortdurend nauwe kontakten hebben, ook met de bewoners van het huis.
Hij/zij zal deel uitmaken van de staf en in deze hoedanigheid direkt onder de algemeen direkteur funktioneren.

Voor deze belangrijke functie zoeken wij iemand van omstreeks 35 à 40 jaar, met warme belangstelling voor de bejaarde medemens. Hij/zij dient over een ruime ervaring in een soortgelijke funktie, alsook over uitstekende organisatorische, kontaktuele en leidinggevende kwaliteiten te beschikken en gewend te zijn in teamverband te werken.
Een opleiding op middelbaar niveau, aangevuld met het diploma Huishoudkundige voor Inrichtingen, Hogere Hotelschool of een gelijkwaardige opleiding strekt zeer tot aanbeveling.

Wij bieden een salaris en secundaire arbeidsvoorwaarden volgens de CAO voor Bejaardentehuizen en de pensioenregeling van het PGGM.

U kunt uw sollicitatie - gaarne binnen 10 dagen na verschijnen van dit blad - richten aan de direktie van het A.H. Gerhardhuis, Slotermeerlaan 1, 1064 GX Amsterdam.
De heer G.G. Cohen, direkteur van het huis, is gaarne bereid u telefonisch nadere inlichtingen te verstrekken. Telefoon (020) 13 08 11.

'82
'83
NAAR TROS